

En granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet

Skolinspektionens samlade erfarenheter

Redovisning av regeringsuppdrag U2022/02495

Diarienummer: SI 2023:7269

Citera gärna Skolinspektionens rapporter, men kom ihåg att uppge källa:
Skolinspektionen, rapportens namn och år.

Skolinspektionen, Redovisning av regeringsuppdrag, 2024

Diarienummer: SI 2023:7269

ISBN: 978-91-988760-4-8

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Ett område där brister över åren varit vanliga	5
Skolinspektionens granskning 2024- stödarbetet tillvaratar inte fritidshemmet .	6
Huvudmannens ansvar att ge goda förutsättningar är avgörande	7
Omfattande arbete i skolorna med extra anpassningar	7
Struktur och förfarande kring särskilt stöd brister.....	7
Flera huvudmän har inte säkrat tillgång till elevhälsa och en tydlig organisation	8
Inledning	10
Skolinspektionens insatser inom regeringsuppdraget	11
Samlade erfarenheter från tillsynsbeslut under åren 2020–2023	12
Tematisk kvalitetsgranskning om arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån elevernas hela dag i skolan och fritidshemmet.....	12
Tio riktade tillsyner av specialskolor	12
Skolinspektionens samlade erfarenheter.....	13
Historisk tillbakablick – liknande brister över tid	13
Gränsdragningen mellan extra anpassningar och särskilt stöd	13
Arbetet med åtgärdsprogram	14
Riktad tillsyn.....	15
Huvudmännens ansvarstagande brister.....	15
Brister i elevhälsans arbete och otydlig struktur för arbetet med stödinsatser.....	16
De extra anpassningarna blir omfattande och det är otydligt vem som har helhetsansvaret för att anpassningarna ska möta varje elevs behov i olika ämnen	18
Oklarheter kring anmälan till rektor fördröjer det särskilda stödet.....	19
Förfarandet kring åtgärdsprogram och anpassad studiegång brister	20
Tematisk kvalitetsgranskning gällande stödarbetet under elevernas dag i skolan och i fritidshemmet	22
Fritidshemmet är inte alltid en del av skolans stödarbete	22
Stödpersonal saknar insyn i planering och ingår inte i erfarenhetsutbyte	23

Riktade tillsyner av specialskolorna gällande arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd.....	24
Osäkerhet i vissa specialskolor kring arbetet med stöd.....	24
Avslutande kommentarer	26
Extra anpassningar sätts in men många gånger saknas analys av om de är behovsanpassade	26
Grundläggande struktur och förfarande kring särskilt stöd brister fortfarande – risk att stödet stoppas upp	27
Anpassad studiegång sätts i vissa fall in utan utredning.....	28
Svagt anpassat stöd för eleverna i fritidshemmet.....	29
Skolornas faktiska förutsättningar begränsar även arbetet med stöd	29
Svagt ansvarstagande hos huvudmännen	30
Rektorers organisering av arbetet	30
Risk för att heldagsperspektivet tappas.....	31
Viktiga och värdefulla utvecklingsinsatser i arbetet med stöd	31
Källförteckning	33
Bilaga 1	35
Urval	35
Bilaga 2	37
Skolinspektionen (2024). Elevens hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr SI 2022:11512.....	37

Sammanfattning

Bestämmelserna om extra anpassningar och särskilt stöd slår fast att eleverna har samma rättigheter i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet. Skolinspektionens erfarenheter har över åren visat att många skolor har brister i arbetet med stöd. Det är bekymrande att huvudmännen och skolorna i våra inspektioner inte alltid ger eleverna det behovsanpassade stöd de har rätt till, och därmed inte likvärdiga chanser att utifrån sina egna förutsättningar kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Skolinspektionen fick i regleringsbrevet för 2022 regeringens uppdrag att genomföra en granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd till elever i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet. Myndigheten har redovisat en del av regeringsuppdraget i rapporten om den tematiska kvalitetsgranskningen av arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under elevernas hela dag i skolan och i fritidshemmet. Rapporten publiceras i juni 2024.¹

Denna redovisning innehåller även Skolinspektionens sammanfattade erfarenheter från inspektion, både tillsyn och tematisk kvalitetsgranskning, gällande de obligatoriska skolformernas och fritidshemmets arbete med extra anpassningar och särskilt stöd. Erfarenheterna baseras också på de rapporter myndigheten publicerat inom området över åren. Erfarenheter och exempel har också hämtats från en genomgång av myndighetens tillsynsbeslut för de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet inom området under perioden 2020–2023. Skolinspektionen har dessutom under läsåret 2023/24 genomfört riktade tillsyner av specialskolorna inom området extra anpassningar och särskilt stöd inom ramen för detta regeringsuppdrag. Några sammanfattande resultat från den riktade tillsynen presenteras i denna redovisning.

En del av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd berörs av regleringen i skollagen som benämns garantin för tidiga stödinsatser. Skolinspektionen har sedan några år regeringens uppdrag att följa upp och utvärdera denna reglering. Myndigheten redovisar detta uppdrag i december 2024.

Ett område där brister över åren varit vanliga

Erfarenheter från Skolinspektionens inspektion visar på brister i huvudmännens ansvar att se till att skolorna fullt ut har insikt i de föreskrifter som gäller för området extra anpassningar och särskilt stöd. Detta har under flera år varit det område där Skolinspektionen sett flest brister. Inspektionerna i de granskade skolorna visar exempel på avsaknad

---

¹ Skolinspektionen (2024). *Elevers hela dag som grund för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under elevernas hela dag i skola och fritidshem*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

av förankrade rutiner och en gemensam förståelse för arbetet med stödinsatser. Det finns bland annat en tveksamhet på skolorna kring om behoven hos eleverna ska mötas med ledning och stimulans, extra anpassningar eller särskilt stöd samt hur och när anmälan ska göras till rektorn av elever som kan vara i behov av särskilt stöd.

Bristande tillgång till de kompetenser eller professioner som enligt lag ska finnas i elevhälsan skapar svagheter i arbetet med stödinsatser i de granskade skolorna. Det kan visa sig genom att inte alla elever som har anmälts till rektorn utreds, eller att skolorna saknar förutsättningar och kompetens att ge stöd till alla elever i behov av särskilt stöd. Utredningen kring särskilt stöd ställer krav på dialog mellan till exempel lärare, specialpedagog, speciallärare, rektor, elevhälsans övriga professioner, lärare i fritidshem, vårdnadshavare och inte minst eleven själv. Att det tar tid med samverkan, olika uppfattningar om förfarandet och ofullständiga utredningar riskerar att fördröja elevernas särskilda stöd.

Skolinspektionens granskning 2024 – stödarbetet tillvaratar inte fritidshemmet

Skolinspektionens tematiska kvalitetsgranskning från 2024 visar att fritidshemmet i flera av de granskade skolorna inte är en del i stödarbetet. Arbetsätt för att föra ihop skola och fritidshem saknas i dessa skolor och fritidshemmets personal lämnas vid sidan av det formella stödarbetet. Utan strukturer för samverkan saknar personalen i fritidshemmet möjlighet att tillsammans med skolans lärare planera och utvärdera stödinsatser, jämföra erfarenheter, dela kunskap och få stöd av elevhälsans kompetens.

Arbetet med stöd i de granskade skolorna tenderar att fokuseras till skoldelen av elevernas dag. Elevernas behov i fritidshemmet får stå tillbaka. Olika perspektiv på vad som fungerar och inte fungerar i arbetet med stöd under olika delar av elevernas hela dag i skolan och i fritidshemmet tas ofta inte tillvara, när det saknas arbetsätt för personal i skola och fritidshem att samverka.

Det finns därmed en risk för att de insatser som sätts in när det gäller elevernas stödbehov är alltför allmänna eller fragmentariska för att möta varje elevs faktiska behov under hela dagen.

Riktade tillsyner av specialskolorna – liknande mönster som andra skolor

Skolinspektionens riktade tillsyner av specialskolorna från läsåret 2023/24 har också uppmärksammat brister i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd på ett flertal av de inspekterade specialskolorna. Iakttagelserna omfattade bland annat brister i skyldigheten att anmäla till rektor, rektors beslut om åtgärdsprogram och utarbetandet av åtgärdsprogram för elever som skulle ges särskilt stöd.

Huvudmannens ansvar att ge goda förutsättningar är avgörande

Mot bakgrund av Skolinspektionens kvalitetsgranskning från 2024 och myndighetens tidigare inspektionserfarenheter från arbetet med stöd till elever vill vi i det följande fästa uppmärksamhet vid några områden.

Omfattande arbete i skolorna med extra anpassningar

Ofta förekommande brister som Skolinspektionen sett mot lagstiftningens krav när det gäller extra anpassningar och särskilt stöd är att anmälan inte sker till rektor när det befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas.

Skolinspektionens erfarenheter indikerar också att de granskade skolornas extra anpassningar tenderar att bli allt mer omfattande. Vi ser exempel på att elever ges extra anpassningar under lång tid och att det ges fler och fler anpassningar utan att eleven anmäls till rektorn för utredning om behov av särskilt stöd. Det finns också exempel på att anmälan gjorts till rektor att särskilt stöd behöver utredas men att detta inte tagits om hand av elevhälsan.

Utmaningarna i klassrummet innebär att lärarna behöver specialpedagogiska insikter för att kunna realisera anpassningar i den ordinarie undervisningen. Lärare beskriver listor över extra anpassningar som inte alltid är specifikt utformade efter ämnet eller elevens behov. Olika extra anpassningar prövas och läggs till, tillfällen till samlad uppföljning av insatserna förekommer mer sällan. En förklarande faktor kan vara en låg ambitionsnivå från huvudmännen när det gäller kompetensutveckling och stöd till lärare kring utformandet av de extra anpassningarna. Andra faktorer som kan förklara det vi ser i våra granskningar är skolans organisering av arbetet kring stöd, elevhälsans resurser och vilka möjligheter som skapas för kollegiala utbyten i skolan.

Struktur och förfarande kring särskilt stöd brister

Skolinspektionen har återkommande pekat på att struktur och förfarande i arbetet med särskilt stöd på olika sätt brister, eller inte är tydliga för de som är verksamma i skolan. Detta skapar risker för att individuellt utformat särskilt stöd till enskilda elever inte realiseras alternativt att ingripande beslut som anpassad studiegång beslutas på svag grund. När det saknas funktioner i elevhälsan på skolorna påverkas möjligheterna att arbeta förebyggande, och att genomföra välgrundade utredningar om särskilt stöd och anpassad studiegång.

Vi ser i våra granskningar att processen kring särskilt stöd, där många aktörer ska vara delaktiga, kräver administrativa insatser och riskerar att fördröjas när möten behöver anordnas eller när väsentliga funktioner inte finns tillgängliga. Samtidigt uttrycker lärare i våra granskningar att det

finns en oro för att anmälningar ändå behandlas långsamt eller blir liggande. Det finns också beskrivningar av att elevhälsan väntar med att utreda eventuella behov av särskilt stöd och i stället hänvisa lärare till att fortsätta arbeta med extra anpassningar ytterligare en tid för eleven.

Flera huvudmän har inte säkrat tillgång till elevhälsa och en tydlig organisation

Arbetet i skolorna påverkas bland annat av tillgången på kompetens i form av behöriga lärare och specialpedagogisk personal. Vi ser exempel på skolor där det finns risk för bristande kontinuitet i arbetet med stöd till följd av hög personalomsättning bland rektorer, lärare och personal inom elevhälsan. Bristerna vi ser i granskningarna indikerar att rektorerna inte tydliggjort organisation och ansvar för när, av vem och med vilka rutiner behov av särskilt stöd ska uppmärksammas och utredas.

Trots en omfattande och förtydligad reglering och det ansvar huvudmännen ålagts för att skapa förutsättningar för skolornas arbete visar Skolinspektionens erfarenheter att det alltjämt finns brister i många skolors arbete med stödinsatser. Det är viktigt att rikta uppmärksamhet mot vilka förutsättningar som huvudmän ger. Flera huvudmän har inte säkrat goda förutsättningar, resurser hos elevhälsan och en systematisk uppföljning av stödarbetet. I flera fall har tillgång till elevhälsans samtliga kompetenser saknats. När personal endast köps in vid behov finns det stöd som lärare behöver i klassrummen inte tillgängligt. En underdimensionerad elevhälsa kan ge negativa effekter för eleverna både på kort och på lång sikt. Om huvudmän håller en lägre ambitionsnivå i arbetet med stöd eller prioriterar andra delar i verksamheterna bidrar det till att arbetet med stöd i skolorna får lösas så gott det går av varje enskild lärare. Andra effekter är att krav i regleringen riskerar att hanteras översiktligt, med låg ambitionsnivå eller att ansvar läggs på personalgrupper utan adekvat kompetens.

Det är viktigt att samtidigt framhålla att Skolinspektionens iakttagelser rör skolor som valts att granska utifrån olika risksignaler och där vi kunnat konstatera brister. Många skolor har dock inte brister. Det vill säga det finns också huvudmän och skolor som lever upp till regleringens krav, vilket också pekar på att det går att klara uppdraget och ge eleverna ett gott stöd och goda chanser till skolframgång. Att stöd varit ett vanligt bristområde över åren pekar dock på att ansvarstagandet i skolan generellt behöver uppmärksammas,

I detta sammanhang vill vi lämna några medskick:

- Brist på behöriga lärare, begränsad tillgång till elevhälsans samtliga kompetenser och hög personalomsättning, kan delvis förklara de brister och utvecklingsområden som vi ser i våra granskningar. Trots detta är en viktig väg för en varaktig utveckling av arbetet med stöd en tydlig prioritering och ledning av området från

huvudmännen, understött av ett uthålligt systematiskt kvalitetsarbete. Här finns alltså skäl att betona huvudmännens ansvar för ett väl fungerande arbete med stöd i skolorna.

- Regleringen kring stöd har genom ändringar över åren blivit alltmer omfattande. Detta kan ha lett till tidskrävande förfaranden på skolorna och svårigheter med överblick. Skolinspektionen ser positivt på att frågor om skolornas arbete med stöd nu utreds.

Inledning

Skolinspektionen fick i regleringsbrevet för 2022 följande regeringsuppdrag.²

Granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet

Skolinspektionen ska genomföra en granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd till elever i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet.

Skollagen³ anger att alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ska ges den *ledning och stimulans* som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Om det därutöver kan befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska *extra anpassningar* ges skyndsamt, och inom den ordinarie undervisningen.⁴ Intentionen bakom 2014 års införande av extra anpassningar var att lärarna skulle kunna ge eleverna ett snabbt och verksamt stöd med utgångspunkt i lärarens professionella bedömning. I förarbetena till regleringen kring extra anpassningar anges att det faller inom ramen för lärarnas kompetensområde att uppmärksamma elevers stödbehov och tillhandahålla stöd inom ramen för den ordinarie undervisningen. Regleringen kring extra anpassningar ansågs inte ålägga lärarna något som inte sedan tidigare ingick i professionen.⁵

Om det kan befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov av *särskilt stöd* skyndsamt utreds. Om det inte är uppenbart obehövligt ska samråd ske med elevhälsan. Särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna. Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som

² Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens Skolinspektion. Regeringsbeslut (ändringsbeslut), dnr U2022/03734.

³ 3 kap. 2 § skollagen (2010:800).

⁴ 3 kap. 5 § skollagen.

⁵ Prop. 2013/14:160. *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. s. 19.

ska ges särskilt stöd. Av programmet ska behovet av särskilt stöd, och hur det ska tillgodoses, framgå.⁶

Skolinspektionens sammanfattande erfarenheter från tillsyn och tematisk kvalitetsgranskning av området beskrivs i denna slutliga redovisning av uppdraget. Skolinspektionen har också regeringens uppdrag att följa upp och utvärdera garantin för tidiga stödinsatser. Den slutliga redovisningen för det uppdraget kommer att lämnas under december 2024.⁷

Skolinspektionens insatser inom regeringsuppdraget

Skolinspektionens sammanfattande resultat i denna redovisning baseras framför allt på en genomgång av ett urval av beslut från Skolinspektionens riktade tillsyn åren 2020 - 2023.⁸ De beslut som valts ut är beslut med konstaterade brister inom bedömningsgrunderna extra anpassningar och särskilt stöd. Redovisningen omfattar även riktade tillsyner av specialskolorna samt en tematisk kvalitetsgranskning gällande arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under elevens hela dag i skolan och i fritidshemmet.⁹ I bilaga 1 beskriver vi mer utförligt vilka beslut som ligger till grund för att svara på detta regeringsuppdrag.

Redovisningen ger även en övergripande historisk tillbakablick av myndighetens erfarenheter på området där vi redogör brett för vad vi sett gällande skolornas arbete med stödinsatser.

Vi har valt en kvalitativ ansats i vår insamling och analys av befintlig data. Detta för att på ett fördjupat sätt kunna svara på *hur* de granskade skolorna arbetar. Skolinspektionen granskar främst områden där det finns risk att eleverna inte får den utbildning de har rätt till. Skolinspektionens uppdrag är att identifiera brister och påtala utvecklingsbehov. Myndighetens tillsyn baseras på en risk- och väsentlighetsanalys för att inspektionsinsatserna ska riktas dit de gör störst nytta. Det innebär att Skolinspektionens sammanfattande resultat i denna redovisning inte utgör någon representativ bild av tillståndet i svensk skola.

Eftersom uppdraget innefattar de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet har vi där det är möjligt presenterat empiri uppdelat på skolform.

---

⁶ 3 kap. 7-9 §§ skollagen.

⁷ För rapporter och delredovisningar inom ramen för detta uppdrag se Skolinspektionens webbplats < [Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga stödinsatser \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se) >.

⁸ Inom riktad tillsyn granskar Skolinspektionen verksamheter utifrån uppgifter som indikerar att skolan inte lever upp till skollagens krav. Inledningsvis görs alltid en analys av uppgifterna för att ta reda på om det är motiverat att starta en tillsyn och vilka områden som i så fall ska ingå. Förfarandet innebär att en riktad tillsyn skräddarsys utifrån uppgifternas karaktär och situationen på den aktuella verksamheten. Denna situationsanpassning innebär att jämförelser över tid avseende såväl typ som omfattning av brister ska göras med försiktighet. Vi kan dock konstatera att de vanligaste bristerna inom riktad tillsyn, i likhet med tidigare år, relaterar till arbetet med extra anpassningar, särskilt stöd och stöd till nyanlända samt skolans arbete med trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling.

⁹ Skolinspektionen (2024). Elevens hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

I det följande beskriver vi vanliga brister och utvecklingsområden inom extra anpassningar och särskilt stöd som framkommit i myndighetens inspektioner genom åren.

Samlade erfarenheter från tillsynsbeslut under åren 2020–2023

Underlaget som sammantaget belyser Skolinspektionens erfarenheter i denna redovisning har som tidigare nämnts framför allt hämtats från myndighetens tillsynsbeslut med brister inom området extra anpassningar och särskilt stöd från perioden 2020-2023 men även från Skolinspektionens tematiska kvalitetsgranskningar som berör området.¹⁰

Skolinspektionen har också regeringens uppdrag att följa upp och utvärdera garantin för tidiga stödinsatser. Den slutliga redovisningen för det uppdraget kommer att lämnas under december 2024.

Tematisk kvalitetsgranskning om arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån elevernas hela dag i skolan och fritidshemmet

Inom ramen för regeringsuppdraget har Skolinspektionen under 2023–2024 genomfört en tematisk kvalitetsgranskning i grundskolan, sameskolan och den anpassade grundskolan gällande arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån elevernas hela dag i skolan och fritidshemmet.¹¹ Besluten i den tematiska kvalitetsgranskningen har riktats till huvudmännen för de 30 verksamheter som har ingått i den tematiska kvalitetsgranskningen. Den övergripande bilden från den tematiska kvalitetsgranskningen återfinns i rapporten *Elevens hela dag som utgångspunkt för arbetet med stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under elevernas hela dag i skola och fritidshem*.¹²

Tio riktade tillsyner av specialskolor

Med anledning av regeringsuppdraget har Skolinspektionen genomfört riktade tillsyner av samtliga tio specialskolor inom området extra anpassningar och särskilt stöd under läsåret 2023/24. Besluten i de riktade tillsynerna har riktats till huvudmannen för specialskolorna. En övergripande bild av tillsynen presenteras i denna redovisning.

---

¹⁰ Skolinspektionen (2015). *Elevhälsa – Elevers behov och skolans insatser*. Rapport 2015:5, dnr 2014:2123. Skolinspektionen (2016). *Skolans arbete med extra anpassningar – Kvalitetsgranskningsrapport*. Dnr 2015:2217. Skolinspektionen (2016). *Tematisk analys över rätten till stöd: Erfarenheter efter regelbunden tillsyn och anmälningsärenden första halvåret 2016*. Dnr 2016:5836. Skolinspektionen (2016). *Ökat fokus på skolor med större utmaningar*. Skolinspektionen (2018). *Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 400-2016:207. Skolinspektionen (2024). *Elevens hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

¹¹ Skolinspektionen (2024). *Elevens hela dag som utgångspunkt för arbetet med stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under elevernas hela dag i skola och fritidshem*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

¹² Se bilaga 2.

Skolinspektionens samlade erfarenheter

Över åren har Skolinspektionens tillsyn återkommande visat på brister när det gäller skolornas arbete med stöd utifrån författningarna. Särskilt stöd är, och har över tid varit, en av de allra vanligaste grunderna för inlämnande av uppgifter om missförhållanden från elever och vårdnadshavare till Skolinspektionen.¹³

Även om Skolinspektionens erfarenheter präglas av de brister och utvecklingsområden som framkommit i granskningarna så är det viktigt att nyansera bilden av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd. Skolinspektionen vill betona att vi även har sett goda exempel när det gäller skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd.

Historisk tillbakablick – liknande brister över tid

Skolinspektionen kan konstatera att brister gällande skolors arbete med stödinsatser haft liknande mönster över lång tid.

I årsrapporten för 2014 konstaterar Skolinspektionen att ett genomgående drag i resultaten av våra granskningar sedan 2010 års skollag infördes är att samma områden innebär svårigheter för skolor och huvudmän från år till år, och att de återkommer oavsett huvudmannafom. Dessa handlar om skolornas arbete med särskilt stöd, anpassning av undervisningen och utveckling av verksamheten.¹⁴ Skolinspektionens erfarenheter från tillsyn och kvalitetsgranskning visar alltjämt detta mönster.

Gränsdragningen mellan extra anpassningar och särskilt stöd

Den första juli 2014 reviderades skollagens bestämmelser om extra anpassningar för att förtydliga reglerna om extra anpassningar och särskilt stöd samt för att minska lärarnas arbete med åtgärdsprogram och annan dokumentation. Av årsrapporten 2015, framgår att brister gällande stödarbetet framför allt rör skolans ansvar att skyndsamt utreda och tillhandahålla det särskilda stöd eleven behöver. Och det är tydligt att gränsdragningen mellan extra anpassningar och särskilt stöd är ett problem i många skolor. Skolinspektionen beskriver också i rapporten att det har konstaterats brister i tillgången till elevhälsa, och i samverkan mellan elevhälsan och övrig personal i skolan.¹⁵ Rapporten belyser vidare att det framkom i ett flertal beslut från tillsynen att skolor har svårt att veta var

---

¹³ Skolinspektionen (2015). *Från huvudmannen till klassrummet – tät styrkedja viktig för förbättrade kunskapsresultat*. Årsrapport, dnr 2014:6739. Se även *Tillsyn utifrån individärenden – statistik över ärenden och beslut 2021*. Dnr SI 2021:4894.

¹⁴ Skolinspektionen (2015). *Från huvudmannen till klassrummet – tät styrkedja viktig för förbättrade kunskapsresultat*. Årsrapport, dnr 2014:6739.

¹⁵ Skolinspektionen (2016). *Ökat fokus på skolor med större utmaningar – Skolinspektionens erfarenheter och resultat 2015*. Årsrapport, dnr 01-2015:6905.

gränsen går mellan extra anpassningar och särskilt stöd. På vissa skolor gick det att skönja att detta fick till konsekvens att lärarna, elevhälsan och rektor sköt frågorna mellan sig. Lärarna ansåg i många fall att möjligheterna till extra anpassningar i undervisningen för eleven var uttömda och ville att eleven skulle utredas för särskilt stöd. Elevhälsan och rektor ansåg att det fanns ytterligare extra anpassningar att göra och sköt tillbaka ansvaret till lärarna. I årsrapporten för 2016 konstaterar Skolinspektionen återigen att det fortfarande är oklart för många lärare och rektorer hur de ska hantera dessa olika former av stöd.¹⁶ Samma mönster kan även skönjas i beslut från 2020-talet.

Under 2016 publicerades en kvalitetsgranskning av skolors arbete med extra anpassningar.¹⁷ Granskningen visade att utvecklingen och etableringen av arbetssätt kring extra anpassningar fortfarande var i ett uppbyggnadsskede. I flera skolor var det oklart för personalen vad som avsågs med extra anpassningar och hur de kunde genomföras med god kvalitet. De extra anpassningar som förekom vid flera av de granskade skolorna var de som skolan hade förtecknat i en standardlista och många anpassningar hade genomförts utifrån det lärarna hade identifierat som ett genomsnitt av behov hos eleverna i undervisningsgruppen. Man hade inte analyserat den enskilda elevens behov och utformat individuellt anpassade insatser. Granskningens sammantagna bedömning var att innebörden av regleringen inom området extra anpassningar inte hade klargjorts tillräckligt. Till exempel hade extra anpassningar skrivits in i elevernas åtgärdsprogram, och i andra fall hade elever getts särskilt stöd men sagts behöva extra anpassningar. Dokumentationsarbetet bedömdes ha minskat för lärarna i granskningen, men i vissa skolor hade regleringen inom området extra anpassningar inte i övrigt inneburit någon större förenkling av lärarnas arbete.

Sammanfattningsvis tyder detta på att de avsedda intentionerna om lärarledda snabba och verksamma extra anpassningar är en utmaning för skolorna.

Arbetet med åtgärdsprogram

I årsrapporten 2021 konstaterar Skolinspektionen att arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd många gånger brister såtillvida att elever inte fått lämpligt eller tillräckligt stöd för att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås och att detta oftast beror på att elevernas behov inte utretts fullt ut eller tillräckligt fort.¹⁸ Resultatet kan bli att adekvat stöd sätts in sent eller i värsta fall inte alls. Stödet kan också ges på fel sätt eller i en för liten omfattning. I vissa fall saknas uppföljning av om det särskilda stödet haft

---

¹⁶ Skolinspektionen (2017). *Skolinspektionens årsrapport 2016 – Undervisning och studiemiljö i fokus*. Årsrapport, dnr 01-2016:8479.

¹⁷ Skolinspektionen (2016). *Skolans arbete med extra anpassningar – Kvalitetsgranskningsrapport*. Dnr 2015:2217.

¹⁸ Skolinspektionen (2022). *Skolinspektionens årsrapport 2021 – Påfrestningar riktar ljuset mot huvudmannens ansvarstagande*. Årsrapport, dnr 2022:673.

önskad effekt, och om det har gett eleverna bättre förutsättningar för lärande.

Ett mönster som kan skönjas över tid i de fall då brister förekommer i arbetet med särskilt stöd är att åtgärdsprogram saknar relevant information om vilka behoven är, hur de ska tillgodoses och när åtgärderna ska följas upp och utvärderas.

Av Skolinspektionens årsrapport 2023, framgår att de vanligaste bristerna inom den riktade tillsynen, i likhet med tidigare år, rör arbetet med extra anpassningar, särskilt stöd, och stöd till nyanlända samt skolans arbete med trygghet, studiero, och åtgärder mot kränkande behandling.¹⁹

Riktad tillsyn

Inom den riktade tillsynen²⁰ granskar Skolinspektionen verksamheter utifrån uppgifter som indikerar att skolan inte lever upp till skollagens krav. Inledningsvis görs alltid en analys av uppgifterna för att ta reda på om det är motiverat att starta en tillsyn och vilka områden som i så fall ska ingå. Förfarandet innebär att en riktad tillsyn skraddarsys utifrån uppgifternas karaktär och situationen på den aktuella verksamheten. Denna situationsanpassning innebär att jämförelser över tid avseende såväl typen som omfattningen av brister ska göras med försiktighet. När Skolinspektionen utreder missförhållanden i skolan som avser enskilda elevärenden är det, precis som för riktad tillsyn av verksamheter, vanligt att ärendena avser extra anpassningar och särskilt stöd. Även rätten till utbildning och skolplikt är en vanlig utredningsgrund inom inspektionsformen.

Vi kan dock konstatera att de vanligaste bristerna inom riktad tillsyn, över tid, relaterar till arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd.

I det följande beskrivs några huvudområden från Skolinspektionens samlade iakttagelser utifrån genomförda inspektioner²¹ av skolornas arbete med stöd. Beskrivningen fokuserar främst på iakttagelser från 2020-talet.

Huvudmännens ansvarstagande brister

Ansvar för skolans resultat och kvalitet vilar alltid på huvudmannen. Ett stort ansvar för extra anpassningar och särskilt stöd enligt skollagen ligger på huvudmännen. I besluten som Skolinspektionen riktar till huvudmän beskriver myndigheten brister och utvecklingsområden och ställer krav för

---

¹⁹ Skolinspektionen (2024) *Iakttagelser och erfarenheter från året som gått*. Årsrapport, dnr: 2024:1192.

²⁰ Myndigheten utövar olika typer av tillsyn. Utöver den mer löpande, planerade tillsynen har vi tematisk tillsyn, där vi väljer ut vissa områden utifrån frågeställningar som varierar beroende på hur problembilden ser ut inom det specifika området. Vi utövar också riktad tillsyn, som tar sikte på en eller flera specifika uppgifter om brister inom särskilda områden, samt tillsyn utifrån individärenden. Tillsyn utifrån individärenden rör oftast skolsituationen för en enskild elev, men utredningarna pekar i vissa fall på mer generella brister i verksamheten eller hos huvudmannen.

²¹ Gäller framför allt inspektionsformen tillsyn men även iakttagelser från ett antal tematiska kvalitetsgranskningar inom området.

att bidra till att utbildningen förbättras. Med hjälp av Skolinspektionens inspektion kan huvudmän få en tydlig bild av vad som behöver utvecklas och förbättras. Skolinspektionen ser också att många huvudmän och skolor i samband med Skolinspektionens granskningar påbörjar ett arbete med att utveckla verksamheten. På skolor som arbetar med en genomgående hög kvalitet tar huvudmannen och rektorn ett aktivt pedagogiskt ansvar. Vidare genomför eller initierar huvudmannen och rektorn analyser och uppföljningar som leder till träffsäkra utvecklingsinsatser. Detta ger i sin tur lärarna goda förutsättningar att göra ett bra arbete och vi kan se att undervisningen på dessa skolor stimulerar och utmanar alla elever, oavsett hur långt de nått i sin kunskapsutveckling.

Trots att regleringen gällande extra anpassningar och särskilt stöd har funnits i drygt tio år framgår det av Skolinspektionens inspektion (tillsyn) att det förekommer brister i huvudmännens ansvar att se till att personalen som har hand om utbildningen ges möjlighet till kompetensutveckling och har nödvändig insikt i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.²² Denna typ av brist förekommer inom samtliga obligatoriska skolformer och är något som Skolinspektionen ser allvarligt på.

Brister i elevhälsans arbete och otydlig struktur för arbetet med stödinsatser

Elevhälsans roll är central i arbetet med stödinsatser. Erfarenheter från Skolinspektionens tillsyn pekar på att brister i elevhälsan har en direkt koppling till enskilda elevers behov av stöd i många fall.²³ Skolinspektionens erfarenheter över tid visar att tillgången till elevhälsan varierar mellan skolor.²⁴

En iakttagelse Skolinspektionens gör är att då arbetet med stödinsatser inte fungerar väl på en skola saknas ofta förankrade rutiner och en gemensam förståelse hos personalen gällande arbetet med stödinsatser. Ibland finns inte relevant information om vilka elevens behov är, eller om skolan har gjort tillräckligt innan det särskilda stödet kommer på plats. Det kan även handla om att lärare inte har fått stöd av elevhälsan. Skolinspektionens tematiska analys, från 2016, visar att skolor med brister i arbetet med särskilt stöd tenderar att även ha brister i elevhälsans arbete.²⁵

Ytterligare orsaker till brister i skolors arbete med extra anpassningar och särskilt stöd är enligt Skolinspektionens erfarenhet från granskade verksamheter att elevhälsans resurser många gånger inte räcker till för

---

²² 2 kap. 34 § skollagen.

²³ Skolinspektionen (2016). *Ökat fokus på skolor med större utmaningar*. Regeringsrapport 2016. Dnr: 01-2015:6905. Se även Skolinspektionen (2015). *Elevhälsa – Elevers behov och skolans insatser*. Rapport 2015:5, dnr 2014:2123.

²⁴ Skolinspektionen (2017). *Skolinspektionens årsrapport 2016 – Undervisning och studiemiljö i fokus*. Årsrapport, dnr 01-2016:8479. Skolinspektionen (2024). *Elevers hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

²⁵ Skolinspektionen (2016). *Tematisk analys över rätten till stöd: Erfarenheter efter regelbunden tillsyn och anmälningsärenden första halvåret 2016*. Dnr 2016:5836.

behoven på skolan. Skolinspektionens tillsyn visar att det förekommer brister i tillgång till de kompetenser och professioner som enligt lag bör finnas i elevhälsan. Detta får till följd att det saknas förutsättningar för arbetet med att ge eleverna stöd. Det framgår av beslut att förklaringar till bristerna kan vara att det kan saknas kunskap hos huvudmannen kring vilka kompetenser som ska ingå i elevhälsan men även att huvudmannen tagit ett medvetet beslut att endast vid behov köpa in tjänster i form av skolsköterska, psykolog eller kurator. Det kan då handla om att huvudmannen väljer en lägre ambitionsnivå för skolans elevhälsa. Att det saknas tillgång till de professioner som enligt lag bör finnas i elevhälsan kan få till följd att det förebyggande och hälsofrämjande arbetet som elevhälsan ska bedriva uteblir.

Det framgår även av våra utredningar att representanter för elevhälsan kan uppge att alla elever inte utreds, då en anmälan inkommer till rektorn, eftersom skolan saknar förutsättningar att ge alla elever som har behov av särskilt stöd det stöd de behöver.

Det förekommer i våra utredningar att lärare uttrycker att elevhälsans personal inte hinner med att utreda alla elever som anmäls utan att anmälningar "ligger på hög". Uppgifter om att det är eleverna i årskurs 9, som ska få slutbetyg från grundskolan, som prioriteras förekommer också. Skolinspektionen inhämtar ofta inom ramen för myndighetens tillsyn betygskataloger och bedömningsdokumentation för flera terminer bakåt i tiden. Av dokumentationen framgår i flera fall att elever inte uppfyllt betygskriterierna eller de kriterier för kunskaper som minst ska uppfyllas under flera terminer och i flera ämnen utan att eleven har fått stöd. Om elever som befaras inte uppfylla betygskriterierna eller de kriterier för kunskaper som minst ska uppfyllas inte anmäls till rektorn, får de inte någon utredning om behov av särskilt stöd. Om elever inte utreds riskerar de att inte få det stöd de kan ha behov av och har rätt till. Om rektorn inte fattar beslut om att upprätta eller att inte upprätta åtgärdsprogram går eleverna miste om de rättigheter som är kopplade till ett beslut såsom att eleven och elevens vårdnadshavare ska få möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas samt att åtgärdsprogram kan överklagas och prövas av Skolväsendets överklagandenämnd.

Vid brister i skolans stödarbete finns det en uppenbar risk att relevanta stödinsatser inte sätts in alls, eller sätts in för sent. Det är särskilt allvarligt när elever som genom betyg eller bedömningar identifierats inte uppfylla målen, ändå under lång tid inte har fått stöd. Elever som får särskilt stöd först i årskurs 9 kan få svårt att uppfylla betygskriterierna och riskerar då att inte få behörighet för gymnasieskolan. Detta sammantaget leder till att mer individuellt verkningsfulla stödinsatser för elever riskerar att fördröjas och att elever som är i behov av särskilt stöd för att nå målen med utbildningen inte ges det särskilda stöd de har rätt till.

De extra anpassningarna blir omfattande och det är otydligt vem som har helhetsansvaret för att anpassningarna ska möta varje elevs behov i olika ämnen

Av beslut från Skolinspektionens riktade tillsyner utifrån individärenden²⁶ framgår att brister gällande extra anpassningar kan innebära att en elev inte getts extra anpassningar på det sätt som skolan har bedömt att eleven är i behov av. Personal uppger i utredningar att antalet extra anpassningar kan vara alltför omfattande vilket medför att alla extra anpassningar inte genomförs i den ordinarie undervisningen och heller inte utvärderas. Ytterligare förklaringar som ges till brister inom extra anpassningar är att olika ämneslärare inte har kännedom om en elevs extra anpassningar och att det är oklart vem som har ansvar för de extra anpassningarna, om det är läraren i respektive ämne eller elevens assistent.

I ett beslut från myndighetens tillsyn finns exempel på vad stöd i form av extra anpassningar för en elev kan vara. Det handlar om att eleven ges checklistor till stöd för minnet, ett tomt schema för möjlighet att fylla i läxor och information, möjlighet till placering bakom en skärm samt att läraren säkerställer att eleven förstår instruktioner och kommer igång med arbetet. Av Skolinspektionens utredning framgår att insatserna i nästa steg intensifierades med ytterligare extra anpassningar för eleven. Då handlade det om att eleven gavs tillgång till stödstrukturer och mallar, igångsättningsstöd vid uppgifter, dubbla läromedel så att eleven kunde ha en bok i skolan och en hemma, att eleven gavs möjligheter att svara på provfrågor muntligt, att eleven hade veckoplanering av arbetet med mentor och gavs flexibilitet i val av uppgifter, samt att eleven gavs tydliga och avgränsade uppgifter med delmål och tät återkoppling. I en situation som den som återges i detta exempel kan lärare beskriva att de inte har de förutsättningar som behövs för att kunna integrera omfattande extra anpassningar i den ordinarie undervisningen. Exemplet skildrar en situation när det kan vara så att fortsatta extra anpassningar för eleven vidtagits i stället för att utreda elevens behov av särskilt stöd och sedan fatta beslut om ett åtgärdsprogram.

Till stöd i form av extra anpassningar hör även enstaka specialpedagogiska insatser. Av kvalitetsgranskning och beslut inom tillsyn framgår att extra anpassningar ibland sammanblandas med andra aktiviteter i undervisningen eller med särskilt stöd, vilket medför att det kan vara svårt för skolor att skilja på om behoven hos eleven ska mötas med ledning och stimulans, extra anpassningar eller särskilt stöd.²⁷ Exempelvis framgår det

²⁶ Lästa beslut 2020–2023, se bilaga 1.

²⁷ Framgår av lästa beslut från perioden 2020–2023. Se även Skolinspektionen (2016). *Skolans arbete med extra anpassningar*. Granskningsrapport, dnr 400-2015:2217. Rapporten bygger på en granskning av 15 skolor och 30 elevfall, med fokus på årskurs 4. Eleverna har valts ut av Skolinspektionen med stöd av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) bland elever som inte når kunskapskraven eller riskerar

av beslut att åtgärder som handlar om att möta elevens behov av att nå längre i sin kunskapsutveckling, benämns som extra anpassningar i åtgärdsprogram, trots att det borde falla inom ramen för ledning och stimulans. Av beslut framgår även att en skola, enligt Skolinspektionen, behöver överväga om de extra anpassningar som satts in för en elev i stället är ett särskilt stöd, utifrån de extra anpassningarnas karaktär och kontinuitet. Som exempel anger skolan att de extra anpassningarna är att "träna skrivning med ett digitalt hjälpmedel ett tillfälle i veckan med specialpedagog", "vid större textmängd skriver vuxen, läser in eller fotar av skriven text" och "eleven har anpassade uppgifter i alla teoretiska ämnen".

Extra anpassningar ska ske inom ramen för den ordinarie undervisningen och Skolinspektionens erfarenheter pekar på vikten av att rektorer klargör vem som ansvarar för respektive åtgärd och att den som får ansvaret för stödinsatsen har en reell möjlighet att ansvara för de extra anpassningarna utifrån kompetens och behörighet.

Oklarheter kring anmälan till rektor fördröjer det särskilda stödet

Om det finns en oro att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, trots att extra anpassningar har getts inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att extra anpassningar inte skulle vara tillräckliga.²⁸ I så fall ska anmälan till rektorn göras omedelbart, även om extra anpassningar inte har prövats först.²⁹ När en elev kan vara i behov av särskilt stöd ska den som uppmärksammar behovet göra en anmälan till rektor. Skolinspektionens utredningar visar att det kan handla om att lärare, elevhälsans personal respektive rektorn har olika uppfattning om huruvida en elevs behov av en utredning om särskilt stöd är anmäld till rektorn eller inte. Lärare uppger i utredningar att det kan finnas olika sätt att anmäla en elev till rektorn, för utredning av elevens eventuella behov av särskilt stöd. Exempel som ges är att kontakten kan tas genom att "gå på elevhälsans konferenstid", på tiden för "öppen elevhälsa" eller genom att göra en digital anmälan till elevhälsan.

Det är flera som kan behöva vara involverade i dialogen, och samverka när elevens eventuella behov av särskilt stöd utreds: lärare, specialpedagog, speciallärare, rektor, elevhälsans övriga professioner, lärare i fritidshem, vårdnadshavare och inte minst eleven själv. Skolinspektionens iakttagelse är att denna nödvändiga dialog och samverkan i vissa fall verkar tendera att fördröja arbetet med stödinsatser. Det kan handla om att skolans rutiner

---

att inte nå dessa, men inte har särskilt stöd. De dominerande datainsamlingsmetoderna var intervjuer och observationer. SPSM har bidragit med att ge en tydlig bild av elevernas behov samt en kompletterande bedömning av om respektive elev fått extra anpassningar utifrån sina behov.

²⁸ 3 kap. 7 § skollagen.

²⁹ Prop. 2013/14:160. *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. s. 37–38.

för samverkan är otydliga eller att det saknas en gemensam förståelse för de begrepp som används i stödarbetet men även att "ärendet fastnar" för att det är svårt att samla in information från vårdnadshavare. Det framgår av utredningar att det finns elever som lärare "har lyft" till elevhälsoteamet och rektorn upprepade gånger – eftersom de befarat att eleven kan vara i behov av särskilt stöd – men som ändå inte har utretts för särskilt stöd.

Det finns även exempel från Skolinspektionens utredningar att lärare uppger att de inte känner till att det är deras profession som avgör om det kan befaras att en elev inte kommer att uppfylla betygskriterierna eller kriterierna för kunskaper och då ska anmälas till rektorn eller att lärare inte vet på vilket sätt de ska anmäla en elev till rektorn. Skolinspektionen noterar att oklara uttryckssätt som att personal har "lyft en elev till elevhälsan" verkar medföra att det är oklart för personalen om eleven därmed ska anses vara anmäld för utredning om särskilt stöd.

Det kan också handla om att personal inte anmält att elever är i behov av utredning om särskilt stöd till rektorn, eller att rektorn inte startat en utredning trots att en anmälan är gjord. Av beslut framgår att förklaringar till detta kan vara att lärare på högstadiet uppger att det kan ta för lång tid innan de gör en anmälan till rektorn, om att utreda elevens behov av stöd, eftersom läraren försöker hitta egna vägar först och att de extra anpassningar som ges eleven tar tid och inte kan skyndas på. Representanter från elevhälsan kan å andra sidan uttrycka att alla elever inte alltid anmäls till rektorn och att det först i årskurs nio upptäcks att elever har omfattande behov, utan att de har anmälts till rektorn.

Vidare framgår det av Skolinspektionens utredningar att lärare på låg- och mellanstadiet uppger att rektorn inte alltid startar en utredning av elevens behov av särskilt stöd efter att en anmälan är gjord. I stället för en utredning kan resultatet bli att rektorn och elevhälsan säger att läraren ska prova fler extra anpassningar.

Förfarandet kring åtgärdsprogram och anpassad studiegång brister

För att processen kring särskilt stöd ska fylla sin funktion, behöver det särskilda stödet utgå från en utredning som speglar elevens nuvarande behov. Skolinspektionen konstaterar i beslut att den utredning som genomförts inte är tillräcklig för att kunna bedöma elevens behov av stöd. En utredning om en elevs eventuella behov av särskilt stöd ska göras i de fall en elev riskerar att inte nå betygskriterierna eller kriterierna för bedömning i ett ämne, eller om eleven uppvisar andra svårigheter i skolsituationen som på sikt medför att eleven inte når målen med utbildningen. Utredningen som görs syftar till att ge skolan ett tillräckligt underlag för att förstå varför eleven har svårigheter i skolsituationen och vilka elevens behov av särskilt stöd är.

Bristerna i utredningen kan bestå i att det saknas viss information i kartläggningen av elevens kunskaper i förhållande till betygskriterier eller

kriterier för bedömning, eller att det saknas en pedagogisk bedömning av orsakerna till elevens svårigheter. Det framgår även av beslut att det behöver framgå tydligare av utredningen vilka behov av särskilt stöd eleven har i förhållande till det specifika ämnet eller de ämnen man är orolig att eleven inte ska nå betygsriterierna för.

Beslut om anpassad studiegång är en mycket ingripande åtgärd som förutsätter att det finns underlag i form av en utredning som ger stöd för att det särskilda stödet inte i rimlig grad kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar. Av beslut framgår att det finns brister i skolans arbete såtillvida att åtgärden vidtas utan att det finns ett formellt beslut eller att elevens behov av särskilt stöd har utretts. Både anpassad studiegång och enskild undervisning utgör särskilt stöd och beslut om dessa stödåtgärder ska fattas formellt av rektorn och får inte delegeras till någon annan. Beslut om anpassad studiegång och särskild undervisningsgrupp måste alltid föregås av noggranna överväganden.³⁰ Skolinspektionen konstaterar i beslut att det saknas stöd i den genomförda utredningen för att eleven är i behov av anpassad studiegång och att det inte framgår varför det särskilda stödet inte kan anpassas för eleven genom en mindre ingripande åtgärd.

Det förekommer även brister i skolans arbete gällande särskilt stöd kopplat till att en elev uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. Stöd behöver ges till fler än enbart elever som man är orolig för att de inte kommer uppfylla de betygsriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Det kan även finnas elever som har andra svårigheter utöver rent kunskapsmässiga, som innebär att eleven behöver särskilt stöd. Det kan handla om att elevens svårigheter utgörs av hög frånvaro eller svårigheter i det sociala samspelet. Av beslut gällande brister i skolans arbete, där skolan inte har utrett elevens hela skolsituation, konstaterar Skolinspektionen att skolan närmare behöver analysera tänkbara orsaker till elevens svårigheter i syfte att kunna utforma konkreta och utvärderingsbara åtgärder som möter elevens behov.

Andra brister som förekommer inom arbetet med särskilt stöd gäller att uppgifter som ska finnas i ett åtgärdsprogram saknas, det kan exempelvis saknas uppgift om när och av vem åtgärden för en elev ska följas upp respektive utvärderas.

Avsaknaden av utredningar, åtgärdsprogram och därmed rättssäkra beslut om särskilt stöd gör det också svårt för den berörda personalen att följa upp om de åtgärder som har satts in för att stötta eleven får den effekt på elevens kunskapsutveckling som det är tänkt. Detta kan i förlängningen leda till att felaktiga åtgärder, som inte motsvarar elevens behov, får fortgå under lång tid. Ett väl fungerande stödarbete kan handla om att arbetet

---

³⁰ Skolverket (2024) *Särskilt stöd i grundskolan läsåret 2023/24*. Dnr. 2023:2057: Andelen elever i grundskolan som får stöd genom anpassad studiegång är 1,4 procent, vilket motsvarar drygt 15 300 elever. Detta är en liten ökning från läsåret 2022/23 då 1,3 procent hade anpassad studiegång. Andelen elever i grundskolan som får stöd i särskild undervisningsgrupp är 1,3 procent, vilket motsvarar knappt 14 900 elever. Andelen är i nivå med föregående läsår 2022/23.

med särskilt stöd präglas av att eleverna "blir sedda" och mötta med positiva förväntningar utifrån de personer de är. Det kan också handla om att arbetet med särskilt stöd är ändamålsenligt och effektivt och att eleverna därmed får det särskilda stöd de är i behov av. Där elevhälsans roll och arbetssätt gällande arbetet med att tidigt kartlägga och identifiera elever i behov av särskilt stöd fungerar väl. Och att åtgärdsprogrammen fungerar som ett instrument för att på ett effektivt sätt stödja eleverna med behov av särskilt stöd, så att de kan nå målen för utbildningen.

Tematisk kvalitetsgranskning gällande stödarbetet under elevernas dag i skolan och i fritidshemmet

Skollagen anger att extra anpassningar och särskilt stöd ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt. Den tematiska kvalitetsgranskningen från 2024 visar att det finns exempel på skolor i granskningen där ett helhetsperspektiv i stödarbetet inte är framträdande eftersom rektorn inte har skapat förutsättningar för samverkan mellan olika personalkategorier i skola och fritidshem samt elevhälsan och stödinsatserna i skola och fritidshem sker separat från varandra. Elevernas stödbehov under hela dagen blir därför inte en utgångspunkt i arbetet.³¹

De anpassningar som görs är ofta utifrån skoldelen av elevernas dag samtidigt som stödet under elevernas tid i fritidshemmet får stå tillbaka trots att fritidshemmets verksamhet omfattar ett stort antal elever.³²

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har 19 av de 30 skolor som ingår i granskningen bedömts vara i behov av att utveckla sitt arbete inom det granskade området. I granskningen ingick 14 grundskolor, 15 anpassade grundskolor och en sameskola. Ungefär lika många anpassade grundskolor som grundskolor har fått påpekande om att det finns områden som behöver utvecklas. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 30 verksamheter som har granskats och avser inte att ge en nationell bild av förhållandena

Fritidshemmet är inte alltid en del av skolans stödarbete

Kännetecknande för skolor som bedömts hålla en lägre kvalitet, utifrån ett helhetsperspektiv i stödarbetet, är att arbetet med extra anpassningar i liten grad organiseras så att olika personalgruppers perspektiv tas tillvara. Planering i skola och fritidshem sker separat från varandra, och elevernas stödbehov under hela dagen är därför inte en utgångspunkt i arbetet.

På vissa av skolor saknas systematiska arbetssätt för hur den skriftliga informationen om elevers stödbehov som finns ska föras över mellan skola

---

³¹ Skolinspektionen (2024). *Elevens hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

³² Skolinspektionen (2018). *Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 400-2016:207.

och fritidshem. Den skriftliga dokumentationen om elevers stöd görs ofta i individuella utvecklingsplaner och olika digitala system men det är inte alltid som den finns tillgänglig för andra personalgrupper än undervisande lärare i skolan och inte för dem som arbetar i fritidshem. Det framkommer även exempel på att dokumentationen är tillgänglig för samtlig berörd personal men bara innehåller det stöd som ges i skolan, och att rutiner för att dokumentera det stöd som ges i fritidshem saknas. På några skolor saknas även rutiner för hur information ska förmedlas från fritidshemmet till skolan exempelvis i samband med utvecklingssamtal. Som en konsekvens av detta har inte all personal som möter eleverna kännedom om elevernas behov, och om de stödinsatser som ges i undervisningen i skolan och i fritidshemmet. Det finns en risk att de stödinsatser som eleverna får, inte ges utifrån ett helhetsperspektiv, och därmed riskerar att inte möta varje elevs behov under hela dagen i skolan och fritidshemmet.

På de granskade skolor som Skolinspektionen bedömer håller en hög kvalitet i stödarbetet utifrån elevernas hela dag i skolan och i fritidshemmet, har ofta specialpedagogen en handledande roll gentemot personalen i skola och fritidshem vad gäller arbetet med extra anpassningar.

Utan strukturer för samverkan saknar personalen i fritidshemmet möjlighet att tillsammans med skolans lärare planera och utvärdera stödinsatser, jämföra erfarenheter, dela kunskap och få stöd av elevhälsans kompetens. När rektorn inte skapar förutsättningar för lärare och övrig personal att samverka kring elevernas behov av stödinsatser utifrån elevens hela dag, kan det leda till att stödinsatserna inte utgår ifrån olika perspektiv på hur insatserna fungerar och de förutsättningar som råder i olika lärmiljöer. Detta kan leda till att de stödinsatser som ges främst utgår från och fokuserar på undervisningen i skolan och att fritidshemmets lärmiljö inte fullt ut används för att stärka elevernas utveckling.

Stödpersonal saknar insyn i planering och ingår inte i erfarenhetsutbyte

Av den tematiska kvalitetsgranskningen framgår att den personal som arbetar med stödinsatser för elever under elevernas hela dag i skolan och i fritidshemmet ofta antas ha ansvaret för att upprätthålla ett heldagsperspektiv i stödarbetet för elever i behov av stöd. Det handlar exempelvis om lärare i förskoleklass som under eftermiddagen arbetar i fritidshemmet eller som resurspedagoger eller elevassistenter. Det handlar också om lärare i fritidshemmet som under förmiddagen arbetar som stödpersonal i skolan. I den anpassade grundskolan är det särskilt vanligt att de som arbetar som stödpersonal under skoltid även arbetar under fritidshemtid och då kan ha ansvar för undervisningen där.

I granskningen finns flera exempel på att denna personal i begränsad omfattning får insyn i planeringen av, eller ingår i erfarenhetsutbytet om, stödinsatser i skola eller i fritidshem. De får då inte alltid tillräcklig

information om vad som förväntas av dem i undervisningen och hur olika stödinsatser ska genomföras. På flera skolor i granskningen utgår stödinsatserna som ges i fritidshem från den kunskap om elevernas förutsättningar och behov i skolan som den personal som arbetar med eleverna hela dagen för med sig mellan verksamheterna.

Av den nyligen genomförda tematiska kvalitetsgranskningen, kring arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån elevernas hela dag i skolan och i fritidshemmet, framgår att stödpersonal har en stor roll i stödarbetet utifrån att eleverna ska ges stöd under hela sin dag i skola och i fritidshemmet. Trots den viktiga roll denna typ av stödpersonal ges i stödarbetet framgår det av granskningen att de sällan inbegrips i samverkan med elevhälsan.

Riktade tillsyner av specialskolorna gällande arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd

Av Skolinspektionens riktade tillsyner av specialskolorna³³, läsåret 2023/24, framgår att det finns brister i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd på ett flertal av de tio inspekterade specialskolorna.³⁴ Bristerna handlar om skyldigheten

- att anmäla till rektorn att en elev är i behov av en utredning om särskilt stöd
- att rektorn ska fatta beslut om åtgärdsprogram för de elever som ges särskilt stöd
- att utarbeta åtgärdsprogram för elever som ska ges särskilt stöd.

Skolinspektionen har i beslut, i de genomförda riktade tillsynerna, förelagt huvudmannen att informera samtlig skolpersonal om skollagens bestämmelser om extra anpassningar och särskilt stöd.³⁵

Osäkerhet i vissa specialskolor kring arbetet med stöd

Det framgår av tillsynerna att det hos personalen i flera verksamheter råder en osäkerhet gällande skollagens bestämmelser om extra anpassningar och särskilt stöd och att lärare kan ha svårt att avgöra vad som är extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen i specialskolan, eftersom många anpassningar redan finns inbyggda i undervisningen. Skolinspektionens iakttagelse är att det ofta finns en medvetenhet hos personalen kring de individuella behov som eleverna har men att det kan vara svårt att avgöra vilka extra anpassningar som behövs för den enskilda eleven utöver de anpassningar som redan finns i den ordinarie

---

³³ Specialpedagogiska skolmyndigheten driver flera specialskolor för elever som behöver ett alternativ till grundskolan. Skolformen specialskola är till för elever som är döva, har hörselnedsättning, grav språkstörning, dövblindhet eller synnedsättning i kombination med flera funktionsnedsättningar.

³⁴ Av Skolinspektionens beslut, i de genomförda riktade tillsynerna inom specialskolorna läsåret 2023/24, framgår att sju av de tio verksamheterna har brister inom arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd.

³⁵ 2 kap. 34 § skollagen.

undervisningen. Skolinspektionens tillsyner av specialskolorna, 2010, visade bland annat att faktorer som förbättrad kunskapsuppföljning på individnivå, förbättrade åtgärdsprogram och rektorns funktion som ledare av det pedagogiska arbetet var betydelsefulla för att öka den alltför låga måluppfyllelsen inom specialskolan.³⁶

Av lästa beslut från tillsynen av specialskolorna, läsåret 2023/24, framgår att det finns elever som saknar åtgärdsprogram trots att de inte uppfyller betygskriterier. Det framkommer även att det finns elever som inte har anmälts till rektorn, för att utredas för behov av särskilt stöd, trots att de har extra anpassningar och det finns farhågor för att de inte ska nå betygskriterierna eller kriterierna för bedömning. Lärare och elevhälsan ger i utredningar uttryck för att förklaringar till detta kan vara att eleverna visar på en progression i undervisningen och att man därför avvaktar med att göra en anmälan till rektorn. Även inom den anpassade grundskolan förekommer liknande brister i arbetet med särskilt stöd. En iakttagelse Skolinspektionen gör är att det i dessa skolformer råder oklarheter kring upprättandet av åtgärdsprogram. Ibland råder även ett förhållningssätt att det särskilda stödet ingår i skolformen och detta ges som en förklaring till att åtgärdsprogram inte utarbetas. Vilket inte är i linje med syftet med regleringen och därmed uppstår en risk att eleverna inte får det särskilda stöd som de kan ha rätt till.

---

³⁶ Skolinspektionen (2011). *Huvudmannabeslut efter riktad tillsyn av Specialskolan*. Rapport riktad tillsyn, dnr 40-2010:406.

Avslutande kommentarer

I följande avsnitt belyser Skolinspektionen utifrån de uppmärksammade bristerna och utvecklingsområdena i de skolor vi granskat några områden som är angelägna att beakta i utvecklingen av skolornas stödarbete. Det är viktigt att påminna om att Skolinspektionens riskbaserade granskning sätter prägel på våra erfarenheter av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd. Myndighetens risk- och väsentlighetsanalys riktar den planerade granskningen mot de huvudmän och skolor där insatserna bedöms göra störst nytta. Det innebär att Skolinspektionens samlade iakttagelser kring arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd inte utgör någon representativ bild av tillståndet i svensk skola. Hur arbetet kring extra anpassningar och särskilt stöd fungerar på skolor som *inte valts ut* i Skolinspektionens granskningar ingår därmed inte i denna redovisning.

Extra anpassningar sätts in men många gånger saknas analys av om de är behovsanpassade

Av propositionen som låg till grund för införandet av extra anpassningar framgår att intentionen med lagändringen var att ge skolor förutsättningar att förenkla arbetet med olika stödåtgärder och frigöra mer tid för undervisning.³⁷ Vidare framgår av propositionen att stödet i form av extra anpassningar ska ligga inom ramen för det stöd som ska ges till alla elever och den ledning och stimulans för lärande och personlig utveckling som alla elever ska ges. Av Skolverkets stödmaterial framgår att det är insatsernas omfattning och varaktighet som skiljer särskilt stöd från extra anpassningar.³⁸

Skolinspektionens erfarenheter visar att extra anpassningar över åren har varit ett bristområde. Skolornas arbete med extra anpassningar förutsätter att läraren inom ramen för sin profession har kunskaper för att utforma insatser efter elevernas specifika behov. Utmaningarna i klassrummet kan dock innebära att lärarna behöver specialpedagogiska insikter för att kunna realisera anpassningar i den ordinarie undervisningen. Skolinspektionen ser i granskningarna exempel på att de insatser som sätts in inom ramen för extra anpassningar bildar listor över mer eller mindre generella insatser som inte alltid förefaller vara utformade efter enskilda elevers specifika behov. Att det finns flera anpassningar att tillgå kan naturligtvis vara positivt. Elever kan behöva en variation och det är inte bra om tillgången till extra anpassningar är för begränsade. Anpassningarna behöver dock vara behovsanpassade. Skolinspektionen noterar att en utmaning i arbetet med extra anpassningar är att tid sällan kan avsättas för uppföljning och

---

³⁷ Prop. 2013/14:160. *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. s. 20.

³⁸ *Skolverkets allmänna råd om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. SKOLFS 2022:334.

utvärdering, för att ta reda på om insatserna är de mest verksamma utifrån de behov eleverna har. Det kan också vara så det är otydligt för lärarna vem man ska kontakta för att få stöd i arbetet med utformandet av de extra anpassningarna.

Skolinspektionens inspektionserfarenheter indikerar att de granskade skolornas extra anpassningar tenderar att bli allt mer omfattande och längre i tid. Vi ser exempel på att elever ges extra anpassningar under lång tid och att det ges fler och fler anpassningar utan att eleven anmäls till rektor för utredning om behov av särskilt stöd. På vissa skolor har en mycket stor andel av eleverna behov av extra anpassningar i skolarbetet. I Skolinspektionens tillsynsbeslut finns också exempel på att de extra anpassningarna saknar tydlig koppling till det aktuella ämnet samt att elever som utretts för särskilt stöd hänvisas tillbaka till ytterligare extra anpassningar i stället för att insatser i form av särskilt stöd sätts in baserat på elevens behov. Detta förfarande leder till att mer verkningsfulla stödåtgärder fördröjs, vilket kan få allvarliga negativa konsekvenser för elevernas möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen.

Grundläggande struktur och förfarande kring särskilt stöd brister fortfarande – risk att stödet stoppas upp

Det är anmärkningsvärt att brister kring arbetet med särskilt stöd återkommande återfinns i våra granskningar inom samtliga obligatoriska skolformer hos såväl kommunala som fristående och statliga huvudmän.

Den 1 juli 2014 reviderades skollagens bestämmelser om särskilt stöd.³⁹ Förändringen tydliggjorde att särskilt stöd, till skillnad från extra anpassningar, handlar om insatser av mer ingripande karaktär och som normalt sett inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. I och med lagändringen minskade gruppen elever för vilka åtgärdsprogram skulle tas fram.⁴⁰ Trots att antalet åtgärdsprogram har minskat ser Skolinspektionen att det fortfarande finns brister i skolornas arbete med särskilt stöd. Skolinspektionen ser att brister även finns inom den anpassade grundskolan och specialskolan gällande anmälan till rektor om det finns farhågor att en elev inte ska nå betygskriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper.

Att skolornas arbete med särskilt stöd sker i en känd struktur är en avgörande grund för att eleverna ska få ett behovsanpassat stöd. Skolinspektionen har återkommande pekat på att struktur och förfarande gällande särskilt stöd på olika sätt brister, eller inte är tydliga för de verksamma i skolan. Bristerna gäller bland annat att anmälan till rektor inte skett när det finns farhågor att en elev inte ska nå målen. Vidare att det särskilda stödet inte ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess

³⁹ Prop. 2013/14:160, bet. 2013/14:UbU19, rskr.2013/14:291.

⁴⁰ Skolverket (2024). *Särskilt stöd i grundskolan läsåret. 2023/24*. Dnr. 2023:2057.

helhet, det vill säga att elevens hela stödbehov inte utretts tillräckligt djupt eller brett, sett till alla ämnen och elevens hela skolsituation. Andra brister handlar om att åtgärdsprogram inte utarbetats trots att utredningen visat att ett sådant behövs. Det finns även brister i åtgärdsprogram där det inte tydligt framgår vilka behoven är, hur de ska tillgodoses och när åtgärderna ska följas upp och utvärderas.⁴¹

I vår tillsyn ser vi också exempel på att lärare upplever att anmälningar om behov av särskilt stöd skapar en utökad administrativ börda. Vi ser i våra granskningar att processen kring särskilt stöd, där många aktörer ska vara delaktiga, kräver administrativa insatser och riskerar att fördröjas när möten behöver anordnas eller när väsentliga funktioner inte finns tillgängliga. Lärare i våra granskningar uttrycker också en oro för att anmälningar behandlas långsamt eller till och med blir liggande.

Det finns också beskrivningar av att elevhälsans begränsade resurser, kan innebära att eventuella behov av särskilt stöd inte utreds och att lärare istället får fortsätta att arbeta med extra anpassningar.

Anpassad studiegång sätts i vissa fall in utan utredning

En lägre ambitionsnivå för arbetet med stöd i skolorna från huvudmännen kan vara en förklaring till varför anpassad studiegång sätts in utan någon föregående utredning och beslutad åtgärdsplan. Skolinspektionen har även noterat exempel på oklara överväganden inför anpassad studiegång och oklarheter kring i vilken omfattning eleven ges undervisning sett till tid och ämnen.

Anpassad studiegång innebär att skolan, för en enskild elev, gör avvikelser från den timplan, undervisningstid eller de ämnen som gäller för utbildningen. Anpassad studiegång är en form av särskilt stöd.⁴² Av Skolinspektionens beslut framgår att det finns brister i skolors arbete såtillvida att åtgärden vidtas utan att det finns ett formellt beslut eller att elevens behov av särskilt stöd har utretts. Beslut om anpassad studiegång måste alltid fattas av rektorn och föregås av noggranna överväganden eftersom ett sådant beslut kan leda till att eleven lämnar grundskolan utan fullständig utbildning och utan behörighet till gymnasieskolans nationella program.

Om åtgärden inte beslutas inom ramen för ett åtgärdsprogram går elevens vårdnadshavare miste om möjligheten att överklaga beslutet. Det försvårar också när det gäller skolans skyldighet att på ett systematiskt sätt följa upp och utvärdera elevens särskilda stödåtgärder, för att vid behov kunna sätta in andra eller ytterligare åtgärder för att elevens rätt till stöd ska tillgodoses. En tänkbar förklaring till att anpassad studiegång sätts in utan föregående utredning kan vara att skolan saknar förutsättningar för att möta elever med större behov. När skolan inte har resurspersoner som kan

---

⁴¹ 3 kap. 5, 7 och 9 §§ skollagen.

⁴² 3 kap. 12 § skollagen.

riktas mot exempelvis en utåtagerande elev, så finns risk för att beslut i stället fattas om minskad tid i skolan genom anpassad studiegång.

Svagt anpassat stöd för eleverna i fritidshemmet

Elever med specifika behov riskerar att få svagt anpassat stöd under sin tid i fritidshemmet. Olika perspektiv på vad som fungerar och inte fungerar i arbetet med stöd under olika delar av elevernas hela dag i skolan och i fritidshemmet tas ofta inte tillvara.

I den tematiska kvalitetsgranskningen från 2024 framkommer att den personal som arbetar med eleverna hela dagen ofta tillskrivs ansvaret för att upprätthålla arbetet med stöd sett över elevernas hela dag i skolan och fritidshemmet.⁴³ Det finns dock inte alltid en medvetenhet eller stödjande struktur kring arbetet. Det varierar exempelvis på vilket sätt denna personal får insyn i stödarbetet och görs delaktiga genom att deras perspektiv tas till vara. Det finns exempel på skolor där stödinsatserna i fritidshemmet inte är utformade för elevernas specifika behov i just fritidshemmet. I stället fortsätter personalen med de stödinsatser som görs i skolan utifrån den planering som gjorts där. Ibland är inte heller dokumentation om elevernas stödbehov tillgänglig för all personal. Det finns därmed en risk för att de insatser som sätts in är alltför allmänna eller fragmentariska för att möta varje elevs faktiska behov under hela dagen. Skolinspektionens erfarenheter pekar, i likhet med Specialpedagogiska skolmyndighetens, på att personalen i fritidshemmet i liten utsträckning är delaktiga i utformningen av stödet till eleverna. Detta är anmärkningsvärt med tanke på att stöd ska ges utifrån en helhetssyn på elevernas utbildning.⁴⁴

Skolornas faktiska förutsättningar begränsar även arbetet med stöd

I våra granskningar möter vi skolor där ett stort antal elever behöver stöd i skolarbetet. Samtidigt finns det skolor där det saknas legitimerade och behöriga lärare eller ett aktivt stöd till obehöriga lärare för att de ska kunna åstadkomma ett verksamt arbete kring stöd till eleverna. Vi ser också exempel på skolor där det finns risk för bristande kontinuitet i arbetet med stöd till följd av hög personalomsättning bland rektorer, lärare, annan skolpersonal och personal inom elevhälsan.

När det saknas tillgång till elevhälsans samtliga kompetenser, eller när personal endast köps in vid behov, skapas risk för att det stöd som lärare behöver i klassrummen inte finns tillgängligt. En underdimensionerad elevhälsa ger negativa effekter för eleverna både på kort och på lång sikt. Det påverkar elevhälsans möjligheter att arbeta förebyggande och

---

⁴³ Skolinspektionen (2024). *Elevers hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

⁴⁴ Wernholm, M. (2022). *Fritidshemslärares erfarenheter av extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet*. FOU skriftserie nr 15, SPSM. s. 20.

hälsofrämjande. Utredningar av elevernas behov av särskilt stöd riskerar också att inte genomföras skyndsamt. Vi ser exempel i våra granskningar på en mycket begränsad elevhälsa där flera kompetenser saknas. Det kan medföra att elevhälsans personal skickar tillbaka ärendet till läraren med uppmaning att prova fler extra anpassningar i stället för att starta en utredning. Det finns risk för att särskilt stöd i form av anpassad studiegång sätts in med en svag föregående utredning för att möta elever med stora stödbehov.

När huvudmän ger begränsade förutsättningar för arbetet med stöd finns risker som att elevhälsan avvaktar med att utreda elevernas behov av särskilt stöd, eller att väljer en stödform som inte är lika resurskrävande.

Svagt ansvarstagande hos huvudmännen

En del av förklaringen till det vi ser handlar om huvudmännens ansvarstagande. Skollagen anger att det hos varje huvudman ska finnas en tydligt reglerad funktion med ansvar att bevaka och arbeta för att bestämmelser i skollagen och andra styrdokument uppfylls. Huvudmännen ansvarar för att det ska finnas tillräckliga organisatoriska och ekonomiska förutsättningar för skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd enligt författningarna. Skolverket anger samtidigt i allmänna råd att huvudmannen bör ha rutiner för att regelbundet säkerställa att skolenheterna har tillräckliga resurser för att uppfylla de krav som ställs i lagar och andra föreskrifter i fråga om extra anpassningar och särskilt stöd. Vidare bör huvudmannen ha rutiner för att kontinuerligt följa upp hur arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd fungerar på skolenheterna, för att kunna vidta nödvändiga åtgärder om det finns brister.⁴⁵

Det är viktigt att rikta uppmärksamhet mot huvudmännens ansvarstagande. Skolinspektionen ser att flera huvudmän inte tillräckligt givit goda förutsättningar och aktivt följt upp arbetet med stöd. Problem har då bland annat kunnat kopplas till att krav i regleringen hanterats översiktligt, med låg ambitionsnivå eller att ansvar läggs på personalgrupper utan adekvat kompetens.

När huvudmännens underlag och analyser av hur arbetet med stöd i skolorna inte ger en fullödig bild av situationen försvåras huvudmannens arbete med att fördela resurser utifrån behov samt arbetet med att identifiera och genomföra nödvändiga utvecklingsåtgärder.

Rektorers organisering av arbetet

Bristerna vi ser i granskningarna indikerar att rektorerna inte har tydliggjort organisation och ansvar för när, av vem och med vilka rutiner behov av särskilt stöd ska uppmärksammas och utredas. Det vore värdefullt

---

⁴⁵ Skolverkets allmänna råd om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram. SKOLFS 2022:334.

om ett sådant klagande även innehöll frågor kring en gemensam terminologi gällande arbetet med stöd på skolan.

Vi ser exempel på detta i våra granskningar där lärare saknar kunskap om stödprocessen och ansvaret för att anmäla elever för utredning om behov av särskilt stöd. Lärare, elevhälsans personal och rektorn kan ha olika uppfattningar om huruvida en elev är anmäld vilket gör att eleven därför inte utreds. Alla lärare är inte medvetna om att det är deras professionella bedömning huruvida en elev uppfyller betygskriterierna eller kriterierna för kunskap som avgör om eleven ska anmälas för utredning om behov av särskilt stöd till rektorn.

Skolans personal kan behöva strukturerat stöd, och tid för kollegialt utbyte kring generell undervisningsutveckling, för att utveckla arbetet med ledning och stimulans för hela elevgruppen. För att därutöver tillgodose elevernas specifika behov behöver det finnas möjlighet att lärares professionella bedömning av behoven kan stöttas med specialpedagogiskt stöd till lärarna för att utveckla de situations- och ämnesanpassade verktyg som kan användas i arbetet med eleverna.

Risk för att heldagsperspektivet tappas

Författningarna kring stöd har funnits länge. Trots det uppmärksammar Skolinspektionen brister och utvecklingsområden när det gäller olika delar av arbetet kring stöd till elever. Vid sidan av kraven i regleringen ger skolmyndigheterna i allmänna råd och i annat material stöd för hur arbetet med extra anpassningar kan genomföras. En möjlig orsak till att arbetet med stöd till exempel inte omfattar elevernas hela dag skulle kunna vara att regleringen tar sikte på eleverna som inte uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppnås. Därmed kan elevernas behov av stöd i fritidshemmet riskera att åsidosättas i skolornas arbete.

Viktiga och värdefulla utvecklingsinsatser i arbetet med stöd

Ett utdraget och svagt arbete för utveckling av arbetet med stöd riskerar att negativt påverka elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Skolinspektionen ser därför positivt på Skolverkets uppdrag att meddela föreskrifter om hur det systematiska kvalitetsarbetet ska bedrivas inom skolväsendet samt därtill att föreskrifterna ska göras ändamålsenliga för Skolinspektionens tillsyn.⁴⁶

Skolinspektionen välkomnar även att den nyligen tillsatta utredningen, *En förbättrad elevhälsa*, ska utreda hur elevhälsan kan stärkas i syfte att bättre tillgodose elevernas behov. Utredningsdirektivet anger även att regleringen om stödinsatser i skolan ska ses över samt att förslag ska lämnas avseende

---

⁴⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Statens skolverk.

Uppdrag 17. Föreskrifter om det systematiska kvalitetsarbetet, regeringsbeslut (ändringsbeslut), dnr U2023/01741, U2024/01246.

att placera elever i mindre och flexibla undervisningsgrupper, eller att ge elever enskild undervisning.⁴⁷

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig över hela landet. Det är problematiskt om det är så att det är kommuners olika ambitionsnivå som styr resurssättningen av skolan, snarare än verksamheternas behov. Detta är även något som anges i kommittédirektivet för utredningen *En nationell skolpengsnorm för ökad likvärdighet*.

Vid sidan av nyss nämnda initiativ till utveckling av arbetet med stöd till elever kan vi konstatera att våra granskningar bidrar till att lyfta fram brister och utvecklingsområden i de skolor vi granskar. Inspektionerna skapar kunskap om vad huvudmännen behöver fokusera för att utveckla arbetet med stöd i skolorna. Över åren ser vi samtidigt att flera huvudmän inte uthålligt arbetat med att få stöd att fungera.

Ett gott arbete med stöd till elever är möjligt

Det är dock viktigt att påpeka att vi också i många fall inte konstaterar brister på de skolor vi valt ut att granska. Detta innebär att det är möjligt att uppnå lagens krav och att flera skolor ger ett gott stöd till elever som främjar deras möjligheter att lyckas i skolan. Skolinspektionen ser också i kvalitetsgranskningar positiva exempel på hur ett stödarbete med hög kvalitet också kan utformas.

Skolinspektionen lämnar i det följande några medskick kring det fortsatta arbetet kring stöd till elever i behov.

- Faktorer som brist på behöriga lärare, begränsad tillgång till elevhälsans samtliga kompetenser samt hög personalomsättning bland skolans personal, rektorer och huvudmän bidrar till att vi återkommande ser brister och utvecklingsområden inom arbetet med stöd. Men förklaringar till varför brister och utvecklingsområden återkommer i våra inspektioner kan också handla om att huvudmännen i alltför stor utsträckning avhåller sig från att närma sig frågor som kopplar till arbetet med stöd i skolorna. Att utvecklingsarbetet inte får fäste i skolornas verksamhet kan handla om en avsaknad av ett uthålligt systematiskt kvalitetsarbete från huvudmännen. Här finns anledning att nationellt betona huvudmännens ansvar för ett väl fungerande arbete med stöd i skolorna.
- Regleringen kring stöd har genom ändringar över åren blivit relativt omfattande. Detta kan ha lett till tidskrävande förfaranden på skolorna och svårigheter med överblick. Skolinspektionen ser positivt på att frågor om skolornas arbete med stöd nu utreds.

---

⁴⁷ Regeringen (2024). *En förbättrad elevhälsa*. Kommittédirektiv, dir 2024:30.

Källförteckning

Proposition 2013/14:160 *Tid för undervisning – lärares arbete med stöd, särskilt stöd och åtgärdsprogram.*

Regeringen (2023). *En nationell skolpengsnorm för ökad likvärdighet.* Kommittédirektiv, dir 2023:153.

Regeringen (2024). *En förbättrad elevhälsa.* Kommittédirektiv, dir 2024:30.

Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens skolinspektion.
Regeringsbeslut (ändringsbeslut), dnr U2022/03734.

Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Statens skolverk.
Regeringsbeslut (ändringsbeslut), dnr U2023/01741, U2024/01246.

Skolinspektionen (2011). *Huvudmannabeslut efter riktad tillsyn av Specialskolan.* Rapport riktad tillsyn, dnr 40-2010:406.

Skolinspektionen (2015). *Elevhälsa – elevers behov och skolans insatser.* Rapport 2015:5.

Skolinspektionen (2015). *Från huvudmannen till klassrummet – tät styrkedja viktig för förbättrade kunskapsresultat.* Årsrapport, dnr 2014:6739.

Skolinspektionen (2016). *Skolans arbete med extra anpassningar – Kvalitetsgranskningsrapport.* dnr. 2015:2217.

Skolinspektionen (2016). *Tematisk analys över rätten till stöd: Erfarenheter efter regelbunden tillsyn och anmälningsärenden första halvåret 2016.* dnr. 2016:5836.

Skolinspektionen (2016). *Ökat fokus på skolor med större utmaningar.* Årsrapport, dnr. 01-2015:6905

Skolinspektionen (2017). *Undervisning och studiemiljö i fokus.* Årsrapport, dnr. 01-2016:8479

Skolinspektionen (2018). *Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle.* Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 400-2016:207.

Skolinspektionen (2019). *Skillnader i skolkvalitet och strategisk styrning.* Årsrapport, dnr. 2018:8449

Skolinspektionen (2021). *Tillsyn utifrån individärenden – statistik över ärenden och beslut 2021.* Skolinspektionens statistikrapporter 2021, dnr. SI 2021:4894

Skolinspektionen (2022). *Skolinspektionens årsrapport 2021 – Påfrestningar riktar ljuset mot huvudmannens ansvarstagande.* Dnr 2022:673.

Skolinspektionen (2024). *Iakttagelser och erfarenheter från året som gått*. Årsrapport, dnr: 2024:1192

Skolinspektionen (2024). *Elevens hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem*. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr 2022:11512.

Skollagen (2010:800).

Skolverkets allmänna råd om arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram. SKOLFS 2022:334.

Skolverket (2024). *Särskilt stöd i grundskolan läsåret 2023/24*. dnr. 2023:2057.

Wernholm, M. (2022). *Fritidshemslärares erfarenheter av extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet*. FOU skriftserie nr 15, SPSM.

Bilaga 1

Urval

Vi har gjort en sammanställning av myndighetens samlade erfarenheter kopplat till extra anpassningar och särskilt stöd genom att läsa beslut inom området från olika inspektionsformer. Vi har valt att avgränsa oss till beslut fattade mellan åren 2020 och 2023.

I urvalsramen, från vilken vi sedan har dragit ett urval av beslut att läsa, har vi inkluderat:

- Tillsynsbeslut som meddelats, och där det finns brister inom området extra anpassningar och/eller särskilt stöd där beslutsdatum varit inom åren 2020–2023 för inspektionsformerna riktad tillsyn och planerad tillsyn (tidigare regelbunden tillsyn). Endast beslut gällande grundskola eller anpassad grundskola har inkluderats.
- Beslut från den tematiska kvalitetsgranskningen: *Elevers hela dag som utgångspunkt för arbetet med stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under elevernas hela dag i skola och fritidshem.*
- Beslut från den riktade tillsynen av specialskolorna läsåret 2023/24.

	Urval	Urvalsram	Andel lästa beslut
Riktad tillsyn	155	941	16 %
varav tillsyn av specialskolorna	10	10	100 %
Planerad tillsyn	19	60	32 %
Tematisk kvalitetsgranskning: <i>Elevers hela dag som utgångspunkt för arbetet med stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd under elevernas hela dag i skola och fritidshem.</i>	30	30	100 %
Totalt:	204	1031	20 %

Målet har varit att få en jämn fördelning över beslut över offentliga och fristående huvudmän. I urvalet har hänsyn även tagits till variation i högsta sanktion per beslut, så att beslut lästs från hela sanktionstrappan: avstående från ingripande, anmärkning, föreläggande och föreläggande vid vite. Inget ärende gällande extra anpassningar och särskilt stöd har lett till återkallande av tillstånd. Majoriteten av de lästa besluten är så kallade

individärenden från riktad tillsyn. Detta innebär att tillsynen startats efter uppgift om missförhållande för en enskild eller enskilda elever.

Samtliga 30 beslut som ingick i den tematiska kvalitetsgranskningen har lästs, därtill har de 10 beslut från riktad tillsyn gällande specialskolorna lästs.

Bilaga 2

Skolinspektionen (2024). Elevens hela dag som utgångspunkt för stöd: Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem. Tematisk kvalitetsgranskning, dnr SI 2022:11512.

Elevens hela dag som utgångspunkt för stöd

Arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem

Tematisk kvalitetsgranskning
Diarienummer: 2022:11512

Citera gärna Skolinspektionens rapporter, men kom ihåg att uppge källa:
Skolinspektionen, rapportens namn och år.

Skolinspektionen, Tematisk kvalitetsgranskning 2024

Diarienummer: 2022:11512

ISBN 978-91-988760-3-1

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
En majoritet av skolorna behöver stärka arbetet så det utgår ifrån elevers behov av stöd under hela dagen.....	5
Personalen som är med elever genom hela dagen tillskrivs ofta ansvaret för att upprätthålla ett heldagsperspektiv i stödarbetet	6
Förutsättningar för samverkan i stödarbetet utifrån elevens hela dag saknas ofta.....	6
Inledning	7
Därför har Skolinspektionen granskat skolors arbete med extra anpassningar och särskilt stöd under elevens hela dag i skola och fritidshem.....	8
Det finns en risk att stödinsatserna inte utgår ifrån elevens behov i skola och fritidshem.....	8
Elevers synpunkter ska tas om hand i stödarbetet.....	9
Stödpersonal har ofta en central roll i arbetet	9
Om rektors ledning och styrning är svag kan det försvåra samverkan i stödarbetet	9
Syfte och frågeställningar	10
Avgränsningar	11
Granskningens genomförande	11
Det här visar granskningen	13
Mer än hälften av de granskade skolorna behöver stärka stödarbetet så det utgår ifrån elevens hela dag i skola och fritidshem	13
Skolans och fritidshemmets gemensamma arbetsätt för stöd under elevens hela dag	14
Elevens behov under hela dagen är inte alltid framträdande som utgångspunkt i stödarbetet	14
Skolor där elevens hela dag är utgångspunkt i stödarbetet har ofta ett medvetet arbete för att möta alla elevers behov	17
Flertalet skolor arbetar med övergångar på ett sätt som främjar ett heldagsperspektiv i stödarbetet, men undantag finns	19
Rektorns styrning och ledning av arbetet med stöd i utbildningen i dess helhet.....	20
Stödarbetet riskerar att präglas av olika uppfattningar om hur elevers stödbehov ska mötas om inte rektor förankrar en gemensam bild av det hos personalen	21
På skolor där elevens hela dag är en utgångspunkt i stödarbetet finns förankrade förhållningssätt och förutsättningar för samverkan	23
På majoriteten av skolorna inkluderas samtlig personal i kompetensutveckling kring stöd	25
Avslutande diskussion	26
Risk att elever inte får stöd i alla lärmiljöer när elevens hela dag inte är utgångspunkten i stödarbetet	26
Fritidshemmet kan hamna i skuggan om elevens hela dag inte är utgångspunkten i stödarbetet	27

Personal som är med eleverna under hela dagen tillskrivs ansvaret för heldagsperspektivet i stödarbetet, men ofta utan stödjande arbetssätt.....	28
Referenser	30
Bilagor	32
Bilaga 1 Skolinspektionens kvalitetskriterier	32
Bilaga 2 Metod och urval.....	34
Empiri och insamlingsmetod.....	35
Analysmetod	36
Bilaga 3 Granskade skolenheter	37
Bilaga 4 Referenspersoner.....	38
Bilaga 5 Aktuella bestämmelser	39

Sammanfattning

Vissa elever har behov av stöd under hela sin dag, både i skola och fritidshem. Med heldagsperspektiv i stödarbetet kan personal med olika erfarenheter och kunskap om elevers behov tillsammans åstadkomma det stöd eleven behöver under hela dagen. Rektorn har ansvaret för att skapa förutsättningar för ett sådant arbete.

Alla elever har rätt till ledning och stimulans för att kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. En del elever har också rätt till extra anpassningar och särskilt stöd och vissa av dem har behov av stöd under hela sin dag i skola och i fritidshem. Huvudmannen är ytterst ansvarig för arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd och rektorn för att leda arbetet på skolorna och i fritidshemmen. Om rektorn inte skapar förutsättningar för samverkan mellan personal i skola och fritidshem och arbetssätt där olika perspektiv kan rymmas och påverka stödarbetet finns en risk att stödarbetet inte tar avstamp i befintlig kunskap om vad som fungerar eller inte fungerar i stödarbetet i olika sammanhang. Det kan innebära att utgångspunkten i stödarbetet inte blir elevers behov som de yttrar sig i olika lärmiljöer och att fritidshemmets lärmiljö inte fullt ut används för att stärka elevens utveckling.

Mot den bakgrunden har Skolinspektionen granskat i vilken utsträckning arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem har utgångspunkt i elevers behov av stöd under hela dagen. Granskningen fokuserar på de yngsta eleverna i förskoleklass och lågstadiet. Två områden har granskats. Det första berör arbetssätten för att kunna ge eleverna extra anpassningar och särskilt stöd i utbildningen i dess helhet. Det andra området handlar om rektorns ledning och styrning av arbetet.

I rapporten visar vi på utvecklingsområden i arbetet och ger exempel på arbete av hög kvalitet.

En majoritet av skolorna behöver stärka arbetet så det utgår ifrån elevers behov av stöd under hela dagen

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har 19 av de 30 skolor som ingår i granskningen bedömts behöva stärka sitt arbete inom de granskade områdena. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 30 verksamheter som har granskats och avser inte att ge en nationell bild av förhållandena.

I de fall som heldagsperspektiv i stödarbetet inte är framträdande har arbetet inte utgångspunkt i elevers stödbehov under hela dagen i skola och fritidshem och verksamheterna planeras i begränsad omfattning utifrån det. Olika synpunkter i stödarbetet tas inte heller till vara i hög utsträckning. Det innebär en risk för att stödet då inte utformas utifrån befintlig kunskap, att den personal som möter eleverna vid vissa tillfällen

under dagen saknar insyn i hur elevers behov tar sig uttryck i andra sammanhang och att eleverna inte får det stöd de behöver.

En tredjedel av de granskade skolorna har bedömts arbeta systematiskt med extra anpassningar och särskilt stöd så det har utgångspunkt i elevers behov av stöd under hela dagen i skola och fritidshem, vilket visar att detta är möjligt. Utmärkande för dessa skolor är att verksamheterna utgår ifrån att elevers behov kan se olika ut i skola och fritidshem. På dessa skolor har rektorn bland annat förankrat förhållningssätt och tydliggjort roller och ansvar i stödarbetet samt skapat förutsättningar för personal i skola och fritidshem att samverka.

Personalen som är med elever genom hela dagen tillskrivs ofta ansvaret för att upprätthålla ett heldagsperspektiv i stödarbetet

Personalen som är med eleverna hela dagen i både skola och fritidshem, exempelvis personal i fritidshem eller stödpersonal som elevassistenter, får ofta en viktig roll i arbetet. Eftersom denna personal tillbringar mycket tid med elever i både skola och fritidshem besitter de genom det ofta kunskap om hur stödarbetet fungerar och hur dagen har varit för eleverna. I vissa fall underlättar det stödarbetet och utgör en brygga mellan verksamheterna. Samtidigt visar granskningen att stödjande strukturer för arbetet ofta saknas. På skolor där heldagsperspektiv i stödarbetet inte är framträdande ingår denna personalgrupp sällan i arbetet där stödåtgärder planeras och diskuteras, med konsekvensen att de inte alltid har information om vad som förväntas av dem i undervisningen och hur olika stödinsatser ska genomföras. Information om hur stödinsatserna fungerar utifrån deras perspektiv riskeras då att inte tas om hand och påverka stödarbetet.

Förutsättningar för samverkan i stödarbetet utifrån elevens hela dag saknas ofta

Återkommande i granskningen är att rektorn inte har skapat förutsättningar för samverkan utifrån elevens hela dag mellan olika personalkategorier i skola och fritidshem samt elevhälsa. Rektorn har många gånger inte heller tydliggjort för personalen vem som ansvarar för vad i stödarbetet och vad som förväntas av dem i det. Frågor behandlas då i stället i förbifarten i det praktiska arbetet med eleverna. Utan strukturer för samverkan saknar personalen ofta möjlighet att tillsammans planera stödinsatser, jämföra erfarenheter, dela kunskap och ta del av elevhälsans kompetens. Särskilt tydligt är det för fritidshemmet som ibland har begränsade möjligheter att samverka med lärarna i skolan och elevhälsan. Elevhälsans perspektiv i stödarbetet kommer då inte fritidshemmets lärare och personal till nytta fullt ut.

Inledning

Alla elever ska ges den ledning och stimulans de behöver i sitt lärande och i sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.¹ En del elever är i behov av ytterligare stöd i form av extra anpassningar eller särskilt stöd² och elevers behov av stöd ser olika ut. Vissa elevers behov är begränsade till ett skolämne, medan andra elevers behov omfattar både skola och fritidshem. Det innebär att för dessa elever är det viktigt att utgå ifrån deras hela dag i skola och fritidshem i stödarbetet. I rapporten använder vi i vissa fall begreppet "heldagsperspektiv" för att beskriva de arbetsätt och samverkan mellan skola och fritidshem som utgår ifrån elevens behov av stöd under hela dagen. Se vidare förklaring i begreppsförklaringen sida 12.

Både skolan och fritidshemmet har ett kompensatoriskt uppdrag som innebär att verksamheterna ska sträva efter att uppväga skillnader i elevers förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig utbildningen.³ Elever som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.⁴ Om det befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning som minst ska uppfyllas ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt. Detta gäller elever i samtliga skolformer och fritidshemmet.⁵ Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska utredas om eleven trots extra anpassningar riskerar att inte uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppnås eller om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. Om utredningen visar att en elev är i behov av särskilt stöd ska hen ges sådant stöd. Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i sin helhet.⁶ Bestämmelserna om särskilt stöd gäller bland annat förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, sameskola och fritidshem.⁷ En utförlig beskrivning av granskningens rättsliga utgångspunkter finns i bilaga 5.

Skolans och fritidshemmets arbete med extra anpassningar och särskilt stöd är centralt för många elevers lärande, där tidiga och adekvata insatser är en förutsättning för att eleverna ska ges möjlighet att nå utbildningens mål.⁸ I skolans och fritidshemmets arbete med extra anpassningar och

---

¹ 1 kap. 4 § och 3 kap. 2 § skollagen.

² 3 kap. 5 § och 7 § skollagen.

³ 3 kap. 2 § skollagen.

⁴ 3 kap. 2 § skollagen.

⁵ 3 kap. 5 § skollagen.

⁶ 3 kap. 7 § skollagen.

⁷ 3 kap. 6 § skollagen.

⁸ SOU 2021:11.

särskilt stöd betonas vikten av att utgå från hur de olika lärmiljöerna behöver utformas för att kunna möta alla elevers olika förutsättningar och behov. När det gäller förskoleklassen och de lägre årskurserna, som står i fokus i denna granskning, blir det i detta arbete betydelsefullt att lärare och annan personal i skolan och fritidshemmet som arbetar runt en elevgrupp samverkar kring hur lärmiljön och stödet utformas under elevens hela dag i skolan och i fritidshemmet.

Därför har Skolinspektionen granskat skolors arbete med extra anpassningar och särskilt stöd under elevens hela dag i skola och fritidshem

Forskning konstaterar att allt fler elever inte når målen i skolan, sett från och med 1990-talet och framåt, och en av orsakerna till detta kan vara att stödinsatserna är bristfälliga eller inte möter elevens behov.⁹

När skolors och fritidshems arbete med extra anpassningar och särskilt stöd inte fungerar tillfredsställande kan det bero på flera orsaker. Det kan handla om att stödbehov inte alltid upptäcks, att de insatser som ges inte svarar mot elevers behov i tillräcklig utsträckning, att lärarens kompetens inte är tillräcklig eller att samarbetet med elevhälsan och/eller annan personal inte fungerar.¹⁰ Skolinspektionens erfarenheter visar att det oftast beror på att elevers behov inte har utretts fullt ut eller tillräckligt fort, att stödet sätts in sent eller att det ges på fel sätt och i en för liten omfattning. I vissa fall saknas även en uppföljning av om extra anpassningar och särskilt stöd har haft önskad effekt och därmed gett eleverna bättre förutsättningar för lärande.

Trots att betydelsen av ett fungerande samarbete mellan skola och fritidshem är så pass centralt i stödarbetet saknas forskning och kunskap om hur stödarbetet fungerar utifrån elevens hela dag i skola och fritidshem. Detta har heller inte granskats av Skolinspektionen tidigare. Denna granskning är ett bidrag till Skolinspektionens uppdrag från regeringen om skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd till elever i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet som redovisas den 12 juni 2024.¹¹

Det finns en risk att stödinsatserna inte utgår ifrån elevens behov i skola och fritidshem

Elevers behov av extra anpassningar och särskilt stöd kan se olika ut under elevens hela dag i skolan och i fritidshemmet. Anpassning av stödinsatser utifrån elevers behov i olika lärmiljöer är av betydelse för att eleven ska kunna nå målen med utbildningen. Stödbehoven kan handla om att eleven är i behov av stödinsatser inom ett visst ämne för att kunna nå målen med utbildningen, vilket kan innebära att stödet behöver utformas så att det till

---

⁹ Giota, J. m.fl. (2022).

¹⁰ SOU 2021:11.

¹¹ Dnr: SI 2023:7269.

exempel motverkar konsekvenser av en funktionsnedsättning. När elevens hela dag inte är utgångspunkten i stödarbetet och när samarbetet gällande övergången mellan elevens dag i skolan och i fritidshemmet inte fungerar finns en risk att elever som är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd i fritidshemmet inte får det. Det kan i förlängningen innebära att elever inte ges förutsättningar att kunna ingå i den lärmiljö som fritidshemmet utgör.

Det finns forskning som säger att personalen i fritidshem är nyckelpersoner i arbetet med elever i behov av stöd, eftersom de möter och har kunskap om hur eleverna fungerar i olika undervisningskontexter.¹²

Elevers synpunkter ska tas om hand i stödarbetet

Elever ska ges inflytande över utbildningen och fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem.¹³ Studier och granskningar visar att elevens perspektiv inte alltid tas tillvara gällande att anpassa uppgifter, arbetssätt och tempo.¹⁴

Stödpersonal har ofta en central roll i arbetet

Att elever får individuell hjälp av stödpersonal är en relativt vanlig insats för elever som har behov av särskilt stöd. Stödpersonal är den personal som ofta stödjer enskilda elever i skola och fritidshem, exempelvis elevassistenter eller resurspersoner. Yrkeskategorin finns i både skolan och fritidshemmet och är många gånger en viktig del i stödarbetet, inte minst inom den anpassade grundskolan. Stödpersonalen tillbringar mycket tid med eleverna och besitter genom det ofta kunskap om hur stödarbetet fungerar och elevernas synpunkter på det. Att få en tydlig och enhetlig uppfattning om vad som ingår i stödpersonalens yrkesroll kan vara komplicerat eftersom yrkesgruppen arbetar med många skilda uppdrag.¹⁵

Om rektors ledning och styrning är svag kan det försvåra samverkan i stödarbetet

Skolinspektionens tidigare granskning kring extra anpassningar¹⁶ visar att rutiner och arbetsprocesser som ingår i skolornas stödarbete inte alltid kommuniceras och förankras hos personalen i skola och fritidshem. Om rektorn inte skapar förutsättningar för olika personalkategorier att samverka kring elevers behov av stöd utifrån ett heldagsperspektiv, kan det innebära att skolan inte tillvaratar alla möjligheter att ge elever stöd. I förlängningen kan det leda till att elever inte når målen för utbildningen.

---

¹² Wernholm, M. (2022).

¹³ Skolverket (2022a) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), Skolverket (2022b) Läroplan för anpassade grundskolan (Lgra22), och Skolverket (2022c) Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lsam22).

¹⁴ Skolinspektionen, 2016. Se även Karlsudd, P. (2022), Giota, J. (2013).

¹⁵ Lindqvist, H., Östergren, R. Holme, L. (2021), Barow, T. m.fl. (2021). Se även SOU 2016:46.

¹⁶ Skolinspektionen (2016).

Trots att många huvudmän och rektorer är medvetna om att arbetet med stödinsatser behöver utvecklas¹⁷ visar Skolinspektionens erfarenheter¹⁸ att lärare och övrig personal i vissa fall saknar rätt förutsättningar för arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd. Det kan exempelvis handla om att det saknas kompetens eller tidsmässigt utrymme för planering eller att rutinerna för stödarbetet inte fungerar som de ska.

Samverkan mellan skola och fritidshem är mycket betydelsefull för elevers utveckling i riktning mot målen med utbildningen.¹⁹ Något som riskerar att påverka denna samverkan på ett negativt sätt är att det kan finnas bristande samsyn vad gäller förhållningssätt och förståelse av att stödbehoven kan se olika ut under elevens hela dag i skola och fritidshem. Det kan också finnas en ojämlik maktbalans mellan olika yrkeskategorier²⁰ samt att förutsättningar, kring exempelvis planeringstid, kan skilja sig åt. Ytterligare faktorer som kan försvåra samverkan kan vara att olika personalkategorier har olika förhållningssätt och förståelse av att stödbehoven kan se olika ut under elevens dag i skolan och i fritidshemmet.²¹ Samt även olika förutsättningar och möjligheter att samverka med elevhälsan.

Många fritidshem är i en pressad situation där det råder brist på utbildad personal, stora elevgrupper och lokaler som inte är ändamålsenliga.²² Personalen i fritidshem upplever även att fritidsverksamheten nedprioriteras och inte värdesätts av skola och samhälle.²³ Den tydligt ojämna maktfördelning som verkar finnas tenderar att försvåra samarbetet mellan skolan och fritidshemmet där lärarna i skolan är de som planerar undervisning och personalen i fritidshemmet deltar antingen som "underordnade" i skolans arbete eller agerar som resurser för elever som behöver stöd i skolans undervisning.²⁴ Denna maktfördelning och att en stor andel av personalen som arbetar i fritidshem är inte utbildad för arbetet riskerar att försvåra samverkan kring elevers stödbehov utifrån en helhetssyn på elevens dag i skola och fritidshem.²⁵

Syfte och frågeställningar

Syftet är att granska hur de utvalda skolorna arbetar med extra anpassningar och särskilt stöd under elevens hela dag i skolan och i fritidshemmet. Granskningen fokuserar på eleverna i förskoleklass och lågstadiet. I granskningen bedöms kvaliteten på skolornas arbete i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

För att uppfylla granskningens syfte har följande frågeställningar besvarats:

---

¹⁷ SPSM, (2019).

¹⁸ Skolinspektionens årsrapport (2021 och 2022).

¹⁹ Skolverket, (2019).

²⁰ Lago, L. m.fl. (2022).

²¹ Ackesjö, H. (2022).

²² SOU 2022:61.

²³ Ludvigsson, A., Falkner, C. (2019).

²⁴ Ackesjö, H. (2022).

²⁵ Lago, L., Elvstrand, H. (2019).

1. I vilken utsträckning har skolan och fritidshemmet arbetsätt för att kunna ge eleverna extra anpassningar och särskilt stöd i utbildningen i dess helhet?
2. I vilken utsträckning leder och styr rektorn arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skolan och i fritidshemmet utifrån att eleverna ska ges stöd i utbildningen som helhet?

Avgränsningar

Fokus för denna granskning är att bedöma kvalitet i arbetet, strukturer och förutsättningar för ett stödarbete som utgår ifrån elevens hela dag i skolan och fritidshemmet. Även rektorns styrning av det arbetet ingår i granskningen. Avsikten med granskningen är alltså inte att granska själva stödarbetet, kvaliteten i de stödinsatser som ges eleverna eller om enskilda elever får det stöd de har rätt till.

Huvudmannen ansvarar för att skapa förutsättningar för skolors arbete med stöd, men i denna granskning har inte huvudmannens ansvarstagande bedömts. Det är arbetsätten på skolenhetsnivå som granskas och hur rektorn leder och organiserar arbetet.

Övergångar mellan förskola och förskoleklass, mellan olika årskurser och stadier samt mellan fritidshemsavdelningar omfattas inte av granskningen.

Granskningens genomförande

Granskningen omfattar 30 skolenheter: 15 anpassade grundskolor med fritidshem, 14 grundskolor med fritidshem och en sameskola med fritidshem. Granskningen genomfördes under hösten 2023 och våren 2024. Samtliga skolenheter har fritidshem med samma rektor som i skolan.

På de granskade skolenheterna genomfördes intervjuer med

- lärare som undervisar i förskoleklass och lågstadiet
- lärare och annan personal i fritidshem
- stödpersonal i skola och fritidshem
- personal i elevhälsan
- rektor och i förekommande fall biträdande rektor.

Intervjuerna och den insamlade dokumentationen ligger till grund för Skolinspektionens bedömningar av stödarbetet. Bedömningarna har gjorts utifrån fem kvalitetskriterier som myndigheten har tagit fram.

Kvalitetskriterierna för hög kvalitet finns i bilaga 1. I rapporten återges granskningens iakttagelser på lämpligt sätt och inte nödvändigtvis strikt enligt kriterierna, då de flera gånger överlappar och går in i varandra.

För att få en bild av olika skolenheters arbete har Skolinspektionen strävat efter en variation i urvalet när det kommer till huvudmannatyp (kommunal eller enskild), elevantal och kommungrupp enligt SKR:s indelning.²⁶ För utförligare beskrivning av metod och urvalsprinciper, se bilaga 2. En

---

²⁶ Sveriges kommuner och regioners kommungruppsindelning 2023.

förteckning över de skolor som har ingått i granskningen finns i bilaga 3. Beskrivning av granskningens rättsliga utgångspunkter finns i bilaga 5.

Begreppsförklaring

Heldagsperspektiv i stödarbetet

Begreppet heldagsperspektiv används i rapporten för att belysa de arbetsätt och samverkan mellan skola och fritidshem i stödarbetet som utgår ifrån elevens behov av stöd under hela dagen. Grunden för heldagsperspektivet som begrepp är att det i skollagen anges att stöd ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet om det inte är uppenbart obehövligt. Se det rättsliga stödet i bilaga 5.

Skolenhet och skola

Även om skolenhet är den korrekta benämningen för var den samlade verksamheten i förskoleklass, lågstadiet och fritidshemmet sker, så förenklar vi ofta i rapporten och talar om skola för läsbarhetens skull. När det är relevant förtydligas det i rapporten genom att använda begreppen skola och/eller fritidshem.

Lärare, annan personal och stödpersonal

I rapporten förenklar vi och talar om lärare i skola och lärare i fritidshem för den grupp som undervisar i skola eller fritidshem. Annan personal ingår i arbetet i fritidshem och skola men är inte lärare. Stödpersonal benämns den personal vars huvudsakliga uppgift är att stötta enskilda elever eller grupper av elever, såsom elevassistenter och resurspersoner. Lärare i fritidshem, annan personal och stödpersonal arbetar ofta hela dagen i skola och fritidshem men kan ha olika uppdrag i de olika verksamheterna. När rapporten hänvisar till personal i skola och fritidshem inkluderas både lärare och annan personal samt stödpersonal. Personal i fritidshem inkluderar lärare i fritidshem och annan personal i fritidshem.

Extra anpassningar och särskilt stöd

Extra anpassningar är en stödinsats av mindre ingripande karaktär som normalt är möjlig att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. Särskilt stöd handlar, till skillnad från stöd i form av extra anpassningar, om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare och övrig skolpersonal inom ramen för den ordinarie undervisningen. Särskilt stöd beslutas av rektorn och dokumenteras i ett åtgärdsprogram.²⁷

Stödarbete, stödbehov, stödinsatser

Alla uttryck där "stöd" ingår omfattar både arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd om inget annat anges.

---

²⁷ Skolverket (2022d), sida 8–9.

Det här visar granskningen

Här presenteras Skolinspektionens bedömningar och iakttagelser. Kapitlet inleds med att beskriva den övergripande bedömningen av skolornas arbete inom de granskade områdena. Därefter redovisas de samlade resultaten och iakttagelserna som på olika sätt speglar hur de granskade skolorna med fritidshem utgår ifrån elevens hela dag i stödarbetet. Likheter och skillnader mellan skolformer lyfts där det är relevant. Granskningen ger inte en nationell bild av kvaliteten i detta arbete.

Två frågor ligger till grund för granskningen. Den första handlar om i vilken utsträckning skolorna har arbetssätt för att kunna ge eleverna extra anpassningar och särskilt stöd i utbildningen i dess helhet. Den andra frågan handlar om i vilken utsträckning rektorn leder och styr arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån att eleverna ska ges stöd i utbildningen som helhet.

Mer än hälften av de granskade skolorna behöver stärka stödarbetet så det utgår ifrån elevens hela dag i skola och fritidshem

Skolinspektionens övergripande bedömning är att flertalet skolor som har ingått i granskningen behöver höja kvaliteten så elevens behov under hela dagen i skola och fritidshem är utgångspunkten i stödarbetet. Av de 30 skolor som ingår i granskningen har 19 bedömts behöva stärka sitt arbete. Bilden är ungefär densamma för de granskade grundskolorna som för de granskade anpassade grundskolorna.

Under granskningen har Skolinspektionen identifierat följande huvudsakliga utvecklingsområden.

Totalt 13 av de granskade skolorna behöver utveckla arbetssätt för att ge elever extra anpassningar och särskilt stöd i utbildningen som helhet. Det innebär bland annat att skolorna behöver utveckla arbetet så att verksamheterna planeras utifrån elevers behov av stöd i skola och fritidshem samt utvecklar arbetssätt som möjliggör erfarenhetsutbyten och kollegial dialog om vad som fungerar och inte fungerar i stödarbetet.

Rektorernas ledning och styrning av arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skolan och fritidshemmet behöver stärkas vid 17 skolor. Det är särskilt förutsättningar för samarbete utifrån elevers behov av stöd under hela dagen som rektorer behöver utveckla.

Totalt 11 av de granskade skolorna rekommenderades av Skolinspektionen att påbörja ett utvecklingsarbete inom båda områdena. Lika många, 11 skolor som har ingått i granskningen (4 grundskolor och 7 anpassade grundskolor), har bedömts ha ett arbete av hög kvalitet vad gäller arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd så det utgår ifrån elevers behov av stöd under hela dagen i skola och fritidshem.

Liknande utmaningar i arbetet med heldagsperspektiv i stödarbetet oavsett skolform

I granskningen har ingått att bedöma kvaliteten i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån ett heldagsperspektiv i skola och fritidshem i olika skolformer, anpassad grundskola, grundskola och sameskola. Det praktiska stödarbetet med eleverna i anpassad grundskola skiljer sig åt från övriga skolformer på flera sätt eftersom elevernas behov ser olika ut. Granskningens iakttagelser visar dock att det finns liknande utvecklingsområden i arbetet oavsett skolform.

Skolans och fritidshemmets gemensamma arbetsätt för stöd under elevens hela dag

Granskningens första fråga handlar om i vilken utsträckning skolan och fritidshemmet har arbetsätt för att kunna ge eleverna extra anpassningar och särskilt stöd i utbildningen i dess helhet. I ett arbete med hög kvalitet finns arbetsätt där skolorna planerar och genomför verksamheten utifrån kännedom om elevers behov av stöd under hela dagen i skolan och i fritidshemmet. Olika personalkategoriernas tidigare erfarenheter av vad som har fungerat bra i stödarbetet tas till vara och en kollegial dialog bidrar med olika perspektiv. Även elevers synpunkter tillvaratas och påverkar stödarbetet.

Hög kvalitet kännetecknas även av en systematik i arbetet med övergångar mellan skolan och fritidshem, där personal i skola och fritidshem arbetar tillsammans för att skapa bra övergångar för eleverna. I det ingår att personal i skola och fritidshem har god kännedom om båda verksamheterna och använder den i stödarbetet.

Nära hälften av de granskade skolorna har bedömts behöva utveckla sina arbetsätt för att kunna ge eleverna extra anpassningar och särskilt stöd i utbildningen i dess helhet. Lika många anpassade grundskolor som grundskolor behöver utveckla sina arbetsätt.

Elevers behov under hela dagen är inte alltid framträdande som utgångspunkt i stödarbetet

De 13 skolor som har bedömts behöva utveckla sitt arbete behöver bland annat åstadkomma tydligare systematiska arbetsätt som syftar till att elevers stödbehov i skola och fritidshem blir en utgångspunkt i planeringen och genomförandet. Det förekommer även att skolorna behöver utveckla arbetsätt för att tillvarata synpunkter och erfarenheter av stödarbetet från olika personalkategorier och eleverna vid planeringen och genomförandet av stödinsatserna.

I granskningen finns exempel på skolor där ett heldagsperspektiv i stödarbetet inte är framträdande eftersom planeringen och genomförandet av undervisningen och stödinsatserna i skola och fritidshem i begränsad omfattning utgår ifrån elevens behov av stöd under hela dagen. Exempelvis sker planeringen av skola och fritidshem separat från varandra och det som sker i den ena verksamheten påverkar sällan den andra. Det finns få

möjligheter till gemensam planering utifrån elevers behov av stöd hela dagen i skola och fritidshem. Det finns också exempel på skolor där utgångspunkten för stödarbetet är elevers behov av stöd i skolan, men elevers behov av stöd i fritidshemmet berörs sällan.

På skolor där heldagsperspektiv inte är framträdande i stödarbetet har personalen i skola och fritidshem begränsad insyn i varandras verksamheter, och kännedom om hur elevers behov kan ta sig uttryck i olika verksamheter. Särskilt gäller det lärarna i skolan som uppger att de har begränsad insyn i fritidshemmets verksamhet och stödarbete. Det är vanligare att personalen i fritidshem samt stödpersonalen har kunskap om skolans verksamhet och stödarbetet eftersom de ofta arbetar hela dagen i både skola och fritidshem.

Där heldagsperspektiv i stödarbetet är svagt tillvaratas inte möjligheterna att gemensamt planera elevers stödinsatser utifrån deras behov i de förutsättningar som råder i olika lärmiljöer. Det kan exempelvis leda till att stödinsatserna inte utgår ifrån kännedom om hur elevers behov kan se olika ut i skola och fritidshem. I granskningen gestaltar det sig exempelvis genom att personal som arbetar på ett fritidshem beskriver stödinsatser som elever får i skolan men inte i fritidshemmet, utan att personalen känner till orsaken till varför det är så.

Granskningen visar också att elevhälsans resurser inte alltid ingår i arbetet med stödinsatser utifrån elevers behov av stöd under hela dagen i skola och fritidshem. Exempelvis så finns skolor där elevhälsans kompetenser inte inkluderas när stödinsatser i fritidshem planeras. Lärare i fritidshem och annan personal i fritidshem samt stödpersonal är sällan med i möten med elevhälsan utan tar del av elevhälsans perspektiv i stödarbetet genom lärarna i skolan eller rektorn. Vidare är det stöd som ges i skolan i fokus men stödarbetet i fritidshem berörs i begränsad omfattning. Detta beskriver vi närmare i rapportens andra del, som behandlar rektorns ledning och styrning av stödarbetet.

Olika perspektiv tas inte alltid tillvara i stödarbetet

Granskningen visar att flera skolor har få strukturerade arbetssätt för erfarenhetsutbyten och kollegiala dialoger där kunskap om stödarbetet gemensamt kan byggas upp. Det innebär att personalen får sämre förutsättningar att planera och genomföra verksamheterna utifrån elevers behov av stöd i skola och fritidshem och kännedom om elevers behov av stöd under hela dagen.

I granskningen finns skolor där stödarbetet baseras i liten grad på olika perspektiv. Utgångspunkten för erfarenhetsutbytet och diskussionerna är elevers behov av stöd som de yttrar sig under skoltiden och inte i fritidshemmet. I vissa fall deltar inte personal i fritidshem och stödpersonal i sammanhang där det sker erfarenhetsutbyten och en dialog om det som fungerar och inte fungerar i stödarbetet.

Det är vanligt att det finns en löpande dialog i det dagliga arbetet om stödarbetet. Den löpande dialogen och erfarenhetsutbytet sker då ofta i stunden under pågående arbete med eleverna. Det finns även exempel på skolor där erfarenhetsutbyte och kollegial dialog sker spontant när tillfällen uppstår, exempelvis genom att personalen i skola och fritidshem kan passa på att samtala om elevers behov av stöd när de råkar ses i kopieringsrummet. Även om en löpande dialog och erfarenhetsutbytet kan gynna ett heldagsperspektiv i stödarbetet finns en risk att viktiga iakttagelser inte tas om hand utan systematiska arbetsätt som tar tillvara olika perspektiv och kunskaper om elevers behov vid utformningen av stödinsatser och anpassningar i lärmiljön.

I utformningen av stödarbetet är det även viktigt att utgå ifrån elevers perspektiv på vad som fungerar och inte fungerar i stödarbetet. De allra flesta skolor i granskningen har ett arbetsätt för det. Det finns dock skolor där utgångspunkten i detta avseende inte är elevens hela dag i skola och fritidshem. I dessa skolor är det endast elevers synpunkter på stödarbetet i skolan som kartläggs och påverkar stödarbetet och inte stödarbetet i fritidshem.

På vissa skolor saknas systematiska arbetsätt för hur den skriftliga informationen om elevers stödbehov som finns ska föras över mellan skola och fritidshem. Den skriftliga dokumentationen om elevers stöd görs ofta i individuella utvecklingsplaner och olika digitala system, men det är inte alltid som den finns tillgänglig för andra personalgrupper än undervisande lärare i skolan och inte för dem som arbetar i fritidshem. Det framkommer även exempel på att dokumentationen är tillgänglig för samtlig berörd personal men bara innehåller det stöd som ges i skolan, och att rutiner för att dokumentera det stöd som ges i fritidshem saknas. På några skolor saknas även rutiner för hur information ska förmedlas från fritidshemmet till skolan, exempelvis i samband med utvecklingssamtal.

Personal som arbetar med elever över hela dagen får en viktig roll, men ofta utan stödjande arbetsätt

Den personal som arbetar med elever under hela dagen tillskrivs ofta ansvaret för att upprätthålla ett heldagsperspektiv i stödarbetet för elever i behov av stöd under hela dagen. Det handlar exempelvis om lärare i förskoleklass som under eftermiddagen arbetar i fritidshemmet. Det handlar också om lärare i fritidshemmet som under förmiddagen arbetar som stödpersonal i skolan. I den anpassade grundskolan är det särskilt vanligt att de som arbetar som stödpersonal under skoltid även arbetar under fritidshemtid och då kan ha ansvar för undervisningen där. Eftersom denna personal är närvarande både i skola och i fritidshem och tillbringar mycket tid med eleverna har de ofta kunskap om elevers behov av stöd och förutsättningar i båda verksamheterna, vad som fungerar och inte fungerar i stödarbetet samt om hur dagen har varit för eleverna. I vissa fall underlättar det stödarbetet och utgör en brygga mellan verksamheterna. I granskningen finns flera skolor där personalen som arbetar med eleverna under hela dagen exempelvis anpassar aktiviteter i fritidshem för eleverna

utifrån hur skoldagen har varit. Har det exempelvis varit en friluftaktivitet i skolan kan elever behöva utrymme för vila i fritidshem.

Det finns dock inte alltid en medvetenhet eller stödjande struktur kring arbetet. Det varierar exempelvis på vilket sätt denna personal får insyn i stödarbetet och görs delaktiga genom att deras perspektiv tas till vara. I granskningen finns flera exempel på att denna personal i begränsad omfattning får insyn i planeringen av, eller ingår i erfarenhetsutbytet om, stödinsatser i skola eller i fritidshem. De får då inte alltid tillräcklig information om vad som förväntas av dem i undervisningen och hur olika stödinsatser ska genomföras. Det innebär också att deras perspektiv på hur undervisningen och stödinsatserna fungerar inte tas till vara i stödarbetet.

På flera skolor i granskningen utgår stödinsatserna som ges i fritidshem från den kunskap om elevers förutsättningar och behov i skolan som den personal som arbetar med eleverna under hela dagen för med sig mellan verksamheterna. Exempelvis beskrivs på några skolor att stödinsatserna i fritidshem inte är specifikt utformade för fritidshemmet, utan personalen fortsätter med de stödinsatser som görs i skolan utifrån planeringen där.

Skolor där elevens hela dag är utgångspunkt i stödarbetet har ofta ett medvetet arbete för att möta alla elevers behov

Kännetecknande för de skolor där heldagsperspektiv i stödarbetet är framträdande är att det finns arbetssätt där elevens stödbehov är med som utgångspunkt i planering och genomförande under hela dagen.

På dessa skolor tar personalen som planerar och genomför stödinsatser hänsyn till att uppdragen i styrdokumentet till skolan respektive fritidshemmen är till vissa delar olika²⁸ samt att lärmiljöerna också skiljer sig åt och påverkar elevers behov av stöd. I granskningen framkommer exempelvis att på flera skolor finns det elever som ges extra anpassningar och särskilt stöd under skoltid som inte har samma behov av stöd under fritidshemstid. Det finns också exempel där elevers behov är detsamma oavsett verksamhet och planeringen och genomförandet av stödinsatser har det som utgångspunkt.

Elevhälsan har ofta en tydlig roll i att åstadkomma ett heldagsperspektiv i stödarbetet på de skolor som har bedömts ha hög kvalitet i sitt arbete. På dessa skolor samarbetar personal i skola och fritidshem med elevhälsan på olika sätt när stödinsatser planeras, utformas, genomförs och följs upp. I granskningen framkommer flera exempel på hur elevhälsan, och särskilt den specialpedagogiska kompetensen, är delaktiga på olika sätt i arbetet genom handledning, observationer, tips och råd om stödinsatser och genomförandet av dem. Ett sådant exempel är att elevhälsan vid en skola samarbetar med personalen i skola och fritidshem för att utveckla elevers lekompetens. På skolan beskrivs att samarbetet har bidragit till att

---

²⁸ Skolverket (2022a) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), Skolverket (2022b) Läroplan för anpassade grundskolan (Lgra22), och Skolverket (2022c) Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lsam22).

eleverna nu har större förståelse för sociala regler, vilket har underlättat arbetet i både skola och fritidshem.

Stödarbetet utgår ifrån erfarenhetsutbyten och olika perspektiv

Genom regelbundna möten som planeringstider eller olika arbetslagsmöten där personal i skola och fritidshem deltar sker ett erfarenhetsutbyte i personalgruppen. Vid dessa möten och löpande i arbetet diskuterar personalen hur undervisningen och arbetet med stödinsatser fungerar i skola och fritidshem. På en skola beskrivs exempelvis att om lärare i skolan ser nya eller förändrade behov hos någon elev följs det upp vid gemensamma möten med personalen i fritidshem som då kan planera för stöd i fritidshem om det behövs. Diskussionerna kring planeringen av stödinsatser kan också handla om hur stödinsatserna kan behöva anpassas för elever som klarar uppgifter i den ena verksamheten men inte den andra.

I samband med mötena dokumenterar också personalen i skola och fritidshem tillsammans vilka behov av stöd som elever har under skol- respektive fritidshemstid samt hur dessa behov ska tillgodoses. I granskningen finns flera exempel på dokumentation på individnivå som används och revideras i samband med regelbundna avstämningar och som utgör ett stöd vid genomförandet av stödinsatser i både skola och fritidshem. Dokumentationen kan också innehålla information om elevens intressen, elevens synpunkter på sin skolsituation eller något som är viktigt att veta i arbetet som exempelvis att eleven behöver längre tid på sig för att klä på sig ytterkläder.

På vissa skolor beskrivs att denna typ av dokumentation skapar bättre förutsättningar i stödarbetet för samtliga i personalen, som till exempel för vikarierande personal som inte känner eleverna så väl, eftersom alla har tillgång till dokumentationen och använder den kontinuerligt i stödarbete.

Även elevers synpunkter och erfarenheter av stödinsatserna tas tillvara på systematiskt sätt och påverkar stödarbetet. Elevers synpunkter i stödarbetet tas tillvara genom olika underlag som enkäter, utvecklingssamtal och intervjuer samt kontinuerligt i det dagliga arbetet. Den löpande dialogen med eleverna är särskilt framträdande på anpassade grundskolor där det också är vanligt att anpassa formerna för kommunikationen utifrån elevers förutsättningar och behov när deras synpunkter på stödarbetet tas till vara.

Synergier kan skapas när elevens hela dag är utgångspunkten i stödarbetet i skola och fritidshem

På flera skolor har elevers stödbehov betydelse för hur verksamheten genomförs. I detta ingår att arbeta för att ge ledning och stimulans åt alla elever och extra anpassningar och särskilt stöd till de elever som är i behov av det. Personal i skola och fritidshem och elevhälsan planerar och utvecklar lärmiljöerna tillsammans för att de ska bli tillgängliga för alla elever i både skola och fritidshem. Visuellt stöd, tydliggörande rutiner, scheman samt tidshjälpmiddel är vanligt förekommande exempel på stöd som alla elever har tillgång till. Ofta är även stödet utformat på samma sätt i

skola och fritidshem för att skapa en kontinuitet för eleverna mellan verksamheterna. När elever behöver extra anpassningar är det till exempel i form av extra tid, avskildhet för att undvika stimuli och möjlighet till vila. På anpassade grundskolor är det vanligt förekommande att såväl undervisningen som stödinsatserna är individuellt anpassade eftersom elevers stödbehov varierar mycket.

Eftersom elevers behov av stöd kan se olika ut beroende på lärmiljö innebär det också att stödet kan se olika ut i skola och fritidshem. I skolan finns exempel på att det kan vara mer relevant med stöd vid kunskapsinhämtning och olika hjälpmedel som hörselkåpor och skärmar som stödjer vid fokus och koncentration medan det under fritidshemmets verksamhet kan bli mer relevant att ge elever stöd i sociala situationer. Stöd vid kunskapsinhämtning, som exempelvis läs- och skrivträning, ges således generellt oftare i skola än i fritidshem, men granskningen visar också exempel på att elever får stödinsatser kopplat till skoluppgifter inom fritidshemmets lärmiljöer. Sådana exempel är att elever som har svårt för ämnet matematik får aktiviteter i fritidshem som handlar om att befästa kunskaperna genom spelandet av spel, att elever med behov av lästräning får detta eller att den muntliga kommunikationen vid språkinläring tränas i fritidshemmet.

Några skolor i granskningen beskriver att fritidshemmets uppdrag och lärmiljö gör det enklare att anpassa verksamheten för alla elever och att behovet för individuella anpassningar därför inte är lika framträdande i fritidshem som i skola. Stödarbetet i fritidshem på dessa skolor blir således mer inriktat på gruppnivå än det stöd som ges i skolan.

Flertalet skolor arbetar med övergångar på ett sätt som främjar ett heldagsperspektiv i stödarbetet, men undantag finns

Några få skolor i granskningen har bedömts behöva stärka arbetet med övergångar mellan skola och fritidshem. I dessa verksamheter är inte arbetssätt som syftar till att underlätta övergångar för elever i behov av stöd framträdande. Det kan handla om att det saknas ett samarbete vid övergångar eller att ansvarsfördelningen är oklar. Det kan också handla om att rutinerna för vilken information ska föras över vid övergångar inte är uttalade. Det kan skapa en otydlighet kring vem som ansvarar för informationsöverföringen och på vilket sätt det ska ske. Ibland är omständigheterna sådana att personalen i skola och fritidshem möts i korridorerna och kan byta några ord, men det fungerar inte alltid eftersom verksamheten ofta redan är i full gång och de är upptagna av att arbeta med eleverna. Informationsutbytet försvåras även om det sker framför eleverna eftersom det begränsar vad som kan sägas.

Övergångar som fungerar väl ger eleverna kontinuitet i skoldagen

En majoritet av skolorna har bedömts ha ett systematiskt arbetssätt i stödarbetet för att underlätta övergångarna mellan skola och fritidshem. På dessa skolor har personal i skola och fritidshem god insyn i varandras verksamheter och använder den för att skapa bra övergångar mellan skolan

och fritidshemmet. Det är vanligt att det finns rutiner och strukturer för överlämningar som skapar en förutsägbarhet för eleverna. Rutinerna ser olika ut men kan till exempel handla om att personalen i fritidshem kommer till klassrummet och presenterar fritidshemmets aktiviteter för eleverna när skoldagen är slut och fritidshemmet tar över. Ofta används visuellt stöd vid detta tillfälle. Vidare förflyttar eleverna sig till fritidshemmets lokaler på samma sätt och ofta är det samma personal som arbetar med samma elevgrupp i övergångarna.

I granskningen framträder flera exempel på hur övergångarna anpassas för enskilda eller samtliga elever, exempelvis genom att elever i olika åldrar har uteaktiviteter eller mellanmål vid olika tider, eller genom stödmaterial såsom visuellt stöd och tidshjälpmedel. Ett sådant exempel är att några elever på en skola får ett "transportkort" i handen vid övergångar för att komma ihåg vart de ska gå.

På flera skolor är det personalen i fritidshem samt stödpersonalen som tar huvudansvaret för övergångarna. Detta för att denna personal ofta arbetar med eleverna under elevens hela dag i skola och fritidshem och kan underlätta övergångarna för eleverna. Skolor som har bedömts till hög kvalitet har också systematiska arbetssätt som syftar till att förmedla information mellan personalgrupper vid övergångar genom att på olika sätt ha rutiner för att föra över information mellan verksamheterna.

Rektorns styrning och ledning av arbetet med stöd i utbildningen i dess helhet

Granskningens andra fråga handlar om i vilken utsträckning rektorn styr och leder arbetet på organisatorisk nivå för att möjliggöra ett arbete där elevens behov av stöd under hela dagen är utgångspunkten i stödarbetet. För hög kvalitet i arbetet har rektorn, genom att förmedla och förankra arbets- och förhållningssätt, ett tydligt arbete för att stödarbetet ska utgå ifrån elevens hela dag i skola och fritidshem. Rektorn organiserar verksamheten så att stödarbetet kan följas upp ur ett heldagsperspektiv och för en dialog med personalen i skola och fritidshem om hur stödarbetet kan förbättras. Rektorn arbetar för att roller och ansvar, kopplat till stödarbetet på skolan och i fritidshemmet, är kända och förankrade hos olika personalkategorier.

Rektorn har också skapat goda förutsättningar för personal i skola och fritidshem att samverka utifrån ett tydligt fokus på att tillgodose elevens behov av stöd under hela dagen i skolan och i fritidshemmet. Rektorn skapar förutsättningar för ömsesidighet och jämbördighet i samarbetet mellan personalgrupperna där elevens behov av stöd under hela dagen står i fokus. Även rektors arbete med kunskap och kompetensutveckling syftar till att stärka stödarbetet så det kan utgå ifrån elevens hela dag.

Majoriteten av rektorerna på de granskade grundskolorna och ungefär hälften av rektorerna på de granskade anpassade grundskolorna har bedömts behöva utveckla sin ledning och organisation av arbetet med extra

anpassningar och särskilt stöd i skolan och i fritidshemmet utifrån att eleverna ska ges stöd i utbildningen som helhet. Det är särskilt rektorns arbete med att skapa förutsättningar för olika personalkategorier i skola och fritidshem att samverka som Skolinspektionen bedömer behöver utvecklas.

Stödarbetet riskerar att präglas av olika uppfattningar om hur elevers stödbehov ska mötas om inte rektor förankrar en gemensam bild av det hos personalen

I de fall då Skolinspektionen har bedömt att rektorn behöver utveckla arbetet med ledning och organisation är det inte tydligt hur arbets- och förhållningssätt förstärker ett heldagsperspektiv i stödarbetet. Det kan exempelvis handla om att rektorn behöver förankra en gemensam bild bland personalen av hur arbetet med stöd ska gå till och hur elever i behov av stöd ska bemötas. Det framkommer även exempel på skolor där det finns gemensamt arbets- och förhållningssätt, men det har inte fått fäste hos samtliga i personalen i skola och fritidshem. Utan gemensamma arbets- och förhållningssätt i stödarbetet finns risk att det kan finnas olika uppfattningar om vilket stöd eleverna ska få och hur det ska genomföras.

Ett annat utvecklingsområde är att roller och ansvar i stödarbetet inte är tydligt förankrande, vilket försvårar att bedriva stödarbetet utifrån elevers behov under hela dagen i skola och fritidshem. När rektorn inte har förankrat tydliga roller och ansvar i stödarbetet kan det leda till otydligheter bland personal i skola och fritidshem gällande vad de själva eller andra förväntas göra, eller vart de kan vända sig med frågor om elevers stödbehov. Det förekommer också att rektorn har tydliggjort roller och ansvar i stödarbetet för delar av personalen som exempelvis lärarna i skolan och elevhälsan men inte för personal i fritidshem eller för stödpersonalen. Vidare finns exempel på skolor där rektorn har förtydligat elevhälsans roll och ansvar i stödarbetet i skolan samtidigt som elevhälsans roll och ansvar i stödarbetet i fritidshemmet är otydligt.

Rektorn ger ofta inte förutsättningar för samarbete utifrån elevers behov av stöd hela dagen

På mer än hälften av de granskade skolorna har Skolinspektionen bedömt att rektorn behöver utveckla förutsättningarna för samarbete med fokus på elevers behov av stöd under hela dagen. I dessa fall har rektorn inte utvecklat strukturerade former för samverkan mellan skola och fritidshem som främjar ett heldagsperspektiv. På dessa skolor finns få strukturerade tillfällen för personalgruppen som arbetar kring en elevgrupp att mötas för att gemensamt planera eller diskutera elevers behov av stöd.

I granskningen finns exempelvis skolor som saknar strukturerade former för lärare i skolan att samverka i stödarbetet med personal i fritidshem samt stödpersonal. Vidare finns exempel på skolor där förutsättningarna för samverkan skiljer sig åt mellan personalkategorierna i skola och fritidshem. Oftast är det personalen i fritidshem samt stödpersonalen som har sämre förutsättningar att samverka kring stödarbetet. Liksom vi nämnt

tidigare kan det innebära att de inte deltar i möten med lärare i skolan, elevhälsan eller rektorn när stödarbetet diskuteras. Det finns även exempel på skolor där lärarna i skolan har möjligheter till samverkan med varandra och med elevhälsan i stödarbetet men där personalen i fritidshem har färre möjligheter till en samverkan med varandra och med elevhälsan om stödet i fritidshem.

Det finns exempel på skolor där det beskrivs att det finns organisatoriska skäl till att forum för samverkan saknas eller att samtlig personal som arbetar runt en elevgrupp inte kan delta i samverkan. Detta för att det är svårt att hitta tider för samverkan som fungerar för alla personalgrupper. Särskilt vanligt är att rektorerna inte har skapat förutsättningar för den personal som är med eleverna hela dagen, som personal i fritidshem och stödpersonalen, att ingå i det organiserade samarbetet. Denna personal har ofta svårt att vika tid för samarbete eftersom de är med elever under hela dagen i skola och i fritidshem. Det framträder ibland ett tydligt behov av sådana samarbetsmöjligheter, då lärare i skolan beskriver att de både önskar ta del av denna personals perspektiv på stödarbetet och ibland behöver förklara för personalen som är med eleverna under hela dagen hur stödarbetet ska genomföras. På vissa skolor uppger personalen som är med eleverna under hela dagen att de är osäkra om all information om de stödinsatser som genomförs alltid kommer dem till del.

Elevhälsans samverkan med fritidshemmet och stödpersonal är ibland begränsad

Granskningen visar att rektorn inte alltid har skapat förutsättningar för elevhälsan att ingå i stödarbetet utifrån ett heldagsperspektiv. På en del av de skolor som har bedömts behöva utveckla sina arbetssätt finns begränsade möjligheter för både personalen i fritidshem samt stödpersonal att samverka med elevhälsan gällande stödarbetet genom strukturerade mötesformer eller i det löpande arbetet. Ibland arbetar elevhälsan enbart med fritidshemmet i samband med elever som har beslut i åtgärdsprogram där det framgår att eleven behöver stöd av stödpersonal under hela dagen i skola och fritidshem. Elevhälsan kan också finnas tillgängliga för personalen i fritidshem och stödpersonalen vid behov. I praktiken behöver personalen i fritidshemmet och stödpersonalen vanligen ta initiativ till samverkan med elevhälsan. I vissa fall har de som arbetar i fritidshem sämre förutsättningar att ta kontakt med elevhälsan eftersom elevhälsan endast är tillgänglig då personalen i fritidshem och stödpersonalen är upptagna i arbete med eleverna. På några skolor blir det särskilt tydligt att personal i fritidshem vill i högre utsträckning kunna ta del av elevhälsans perspektiv i stödarbetet. På en skola beskriver personal i fritidshemmet exempelvis att de skulle vilja få råd från elevhälsan i arbetet med elever i sociala situationer, men att relevant kompetens i elevhälsan inte är tillgänglig och att de därför inte har fått något stöd i arbetet med dessa elever.

Heldagsperspektivet saknas i rektorns uppföljning av stödarbetet

På skolor där Skolinspektionen har identifierat behov av utveckling är det vanligt att elevers behov av stöd under hela dagen i skola och fritidshem inte är en tydlig del av rektorns uppföljning av stödarbetet. Det kan exempelvis visa sig genom att stödarbetet i fritidshemmet inte ingår i rektorns uppföljning, utan fokus ligger på det stöd som ges i skolan. I granskningen förekommer också exempel på skolor där rektorn saknar insyn i stödarbetet i fritidshem för att personalen där inte inkluderas i de sammanhang där stödarbetet följs upp.

På skolor där elevens hela dag är en utgångspunkt i stödarbetet finns förankrade förhållningssätt och förutsättningar för samverkan

På skolor där heldagsperspektivet i stödarbetet är framträdande har rektorn förmedlat och förankrat tydliga och gemensamma arbets- och förhållningssätt i stödarbetet hos personal i skola och fritidshem. Det kan handla om att personalen förväntas bemöta eleverna på samma sätt som exempelvis genom ett lågaffektivt bemötande eller att visuellt stöd används i undervisningen i både skola och fritidshem. Ibland beskrivs det gemensamma arbets- och förhållningssättet genom olika ledord som "hela eleven, hela dagen" eller "alla elever är allas elever". Det gemensamma arbets- och förhållningssättet i stödarbetet skapar en samsyn som genomsyrar personalens diskussioner och möten så att det blir en grundbult i stödarbetet. Ibland har det vuxit fram i skolornas utvecklingsarbete, exempelvis kompetensutveckling eller fortbildning. Både personal i skola och fritidshem beskriver att utbildning har gett dem ett gemensamt språk och en gemensam syn i stödarbetet, exempelvis gällande betydelsen av att ha positiva förväntningar på eleverna.

På några skolor introduceras även vikarierande personal i det gemensamma arbets- och förhållningssättet, för att säkerställa att eleverna bemöts på samma sätt oavsett personal.

Stödarbetet underlättas när roller och ansvarsområden tydligörs

På skolor med hög kvalitet i arbetet har rektorn sett till att roller och ansvar i stödarbetet i både skolan och fritidshemmet är väl kända och förankrade. Det är exempelvis tydligt vilket stöd personal i skola och fritidshem kan få från elevhälsan i stödarbetet. Roller och ansvar i stödarbetet kan framgå i skolans verksamhetsplan, elevhälsoplan eller i arbetsbeskrivningar, och diskuteras återkommande i verksamheten. Det förekommer också exempel på skolor där personalen har fått handledning av rektor eller elevhälsa, vilket kan bidra till ett delat ansvarstagande i stödarbetet. Ett sådant tydligare ansvarstagande stärker stödarbetet på olika sätt. Ett exempel är att lärarna i skolan och lärarna i fritidshemmet tillsammans kartlägger elevers behov av stöd och anmäler behov av utredning om särskilt stöd för enskilda elever. Genom att i det arbetet ta ansvar för sina respektive områden kan elevens behov i olika lärmiljöer belysas.

All personal ingår i samverkan för att möta elevers behov

På skolor som har bedömts ha hög kvalitet i arbetet har rektorn skapat goda förutsättningar för personal i skola och fritidshem att samarbeta ur ett heldagsperspektiv. De kan då utbyta erfarenheter och utvärdera de stödinsatser som görs samt diskutera hur dessa eventuellt kan förändras eller förbättras. Rektorn har även skapat förutsättningar för elevhälsan att samverka med personal i skola och fritidshem i stödarbetet.

På skolor där rektorn har skapat lika förutsättningar för personalen som arbetar kring en elevgrupp att samverka beskrivs ibland samtalsklimatet som öppet, med intentionen att allas röster ska väga lika tungt i diskussioner om stödarbetet. Ibland är rektorn ledande i ett sådant arbete. Rektorer understryker vikten av fritidshemmet på möten med personalen och betonar hur fritidshemmet utgör en viktig del i utbildningen. Rektorer kommunicerar även vikten av att arbeta tillsammans och hur olika personalgrupper behövs i stödarbetet med eleverna under hela dagen i skola och fritidshem. Personal i skola och fritidshem i dessa skolor uppger i flera intervjuer hur de lär sig av varandra och använder sig av den kunskapen i stödarbetet i respektive verksamhet. På flera skolor beskrivs att det är värdefullt att kunna ta del av varandras erfarenheter av stödarbetet, eftersom olika personalgrupper har olika iakttagelser om eleverna som andra missar som befinner sig i andra sammanhang.

Vid flera av dessa skolor tas exempelvis stödpersonalens erfarenheter av stödarbetet till vara och stödpersonalen får hjälp av lärare och elevhälsa för att stödåtgärderna ska kunna möta elevers behov på ett bra sätt. Den personal som är med elever under hela skoldagen är ofta inte utbildad för arbete inom skola och fritidshem, varför handledning och stöd från utbildade lärare och/eller elevhälsa kan vara särskilt viktigt för denna grupp. I granskningen framkommer exempel på hur stödpersonalen exempelvis får hjälp att hantera olika material som eleverna använder samt tips och råd om genomförandet av stödinsatser som kommer dem till nytta i stödarbetet.

Stödarbetet under elevens hela dag följs upp av rektorn

I skolorna med tydligt heldagsperspektiv i stödarbetet följs arbetet i skola och fritidshem upp. Uppföljningarna av stödarbetet sker exempelvis genom olika mötesstrukturer som arbetslagsmöten och elevhälsomöten eller löpande i det dagliga arbetet. Berörd personal diskuterar tillsammans hur stödinsatserna fungerar utifrån elevens hela dag i skola och fritidshem, och hur de kan förbättras. På flera av de granskade skolorna deltar rektorn på uppföljningsmöten, samtalar med personalen eller har regelbundna möten med elevhälsa och personalen i skola och fritidshem om stödarbetet. På några skolor är uppföljning av stödarbetet under elevens hela dag också en del av rektors systematiska kvalitetsarbete.

På majoriteten av skolorna inkluderas samtlig personal i kompetensutveckling kring stöd

Majoriteten av rektorerna i granskningen kartlägger vilka behov av kompetensutveckling som finns hos olika personalkategorier i skola och fritidshem för att kunna bedriva ett arbete med extra anpassningar och särskilt stöd som utgår ifrån elevens hela dag i skola och fritidshem. Rektorn skapar även förutsättningar för personalen att stärka sin kompetens i relation till arbetet med stöd. På de allra flesta skolorna genomförs kompetensutvecklingsinsatser som relaterar till stödarbete som exempelvis utbildning kring lågaffektivt bemötande, intellektuell funktionsnedsättning, autism och selektiv mutism, bildkommunikation och positivt beteendestöd. Det är vanligt förekommande att det är elevhälsan som håller i utbildningstillfällen eller handleder enskilda individer eller personalgrupper. I granskningen framkommer exempel på skolor där rektorn har genomfört utvecklingsarbete som syftar till att lyfta och förtydliga fritidshemmets uppdrag för personalen för att underlätta samarbetet i stödarbetet mellan personalen i skola och fritidshem.

På de fåtal skolor där Skolinspektionen har bedömt att rektorn kan utveckla sitt arbete med kompetensutveckling framkommer att hela personalen inte är inkluderad i den behovsanalys som rektorn gör. Oftast är det personalen i fritidshem samt stödpersonal som inte ingår i analysen eller inkluderas i kompetensutvecklingsinsatserna.

Avslutande diskussion

Skolinspektionen har granskat i vilken utsträckning skolors arbete med extra anpassningar och särskilt stöd i skola och fritidshem har utgångspunkt i elevers behov av stöd under hela dagen, och rektorns styrning av det arbetet. I urvalet ingår anpassade grundskolor med fritidshem, grundskolor med fritidshem och en sameskola med fritidshem. Granskningen visar att majoriteten av skolorna behöver utveckla sitt arbete. De utvecklingsområden som Skolinspektionen har lyft i sina beslut skiljer sig inte väsentligt åt mellan de granskade skolorna som innebär att det finns liknande utmaningar i arbetet hos samtliga skolformer. Granskningen har inte fokuserat på skillnader mellan skolformerna med hänsyn till det stöd eleverna får, därmed inte heller det praktiska stödarbetet med eleverna, kvaliteten i stödinsatserna eller om eleverna får det stöd de har rätt till.

Även om granskningen visar att majoriteten av de granskade skolorna behöver utveckla sitt arbete framkommer även flera exempel på verksamheter som lyckas med att ha elevens hela dag i skola och fritidshem som utgångspunkt i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd. Dessa skolor har gemensamt att heldagsperspektivet kontinuerligt kommer till uttryck genom gemensamma förhållningssätt till stödarbetet och samverkan om elevers stödbehov. I denna grupp finns något fler anpassade grundskolor. Däremot så framkommer inte tydligt i granskningen vad denna skillnad mellan skolformerna kan bero på.

På skolor där heldagsperspektiv är framträdande tar stödarbetet utgångspunkt i elevers behov av stöd i både skola och fritidshem. Fritidshemmet är en viktig del av elevers utbildning och för elever som är i behov av stöd även i fritidshem är det viktigt att de får det stödet. Möjligheterna att ge dessa elever stöd i fritidshemmets lärmiljöer riskerar att falla bort om heldagsperspektiv i stödarbetet saknas. Stöd till elever är något som Skolinspektionen löpande utövar tillsyn över och kvalitetsgranskar ur olika aspekter. Denna kvalitetsgranskning är den första som fokuserar på helhetsperspektivet i stödarbetet och samarbetet mellan skola och fritidshem i detta arbete.

Risk att elever inte får stöd i alla lärmiljöer när elevens hela dag inte är utgångspunkten i stödarbetet

Huvudmannen har ett övergripande ansvar för utbildningen och arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd. Rektorn ansvarar för att skolan utformar arbetssätt som leder till att elever som är i behov av stöd under hela dagen får det stöd de har rätt till i samtliga lärmiljöer eleven möter under sin skoldag. Det är rektorns ansvar att skapa förutsättningar för personalen som arbetar runt en elevgrupp att samverka så att stödet har utgångspunkt i elevers behov som de yttrar sig i både skola och fritidshem. Utan arbetssätt där olika perspektiv kan rymmas finns risk att stödarbetet

inte tar avstamp i befintlig kunskap om vad som fungerar eller inte fungerar i stödarbetet i olika sammanhang. Personal i skola och fritidshem gör olika iakttagelser om elevens behov som är viktiga att ta till vara i utformningen av stödinsatser. I granskningen ser vi att det är vanligt att den samlade kunskapen om elevers behov inte tillvaratas eftersom personalen inte har förutsättningar att dela med sig av sina erfarenheter och samarbeta. I stället delas information ofta snabbt, vid korta möten i samband med överlämningar och liknande situationer.

När rektorn inte har skapat förutsättningar för skola och fritidshem att mötas i ett samarbete utifrån elevers behov av stöd under hela dagen finns risk att elever som är i behov av stöd i både skola och fritidshem inte får det stöd de behöver. Det finns också en risk att de möjligheter som finns för att ge elever stöd i olika lärmiljöer inte tas till vara. Fokus i stödarbetet kan då ligga på att ge elever stöd i undervisningen i skolan, men att fritidshemmets lärmiljö inte fullt ut används för elevens utveckling. I verksamheterna går man då miste om möjligheter att exempelvis lekfullt befästa kunskaper i fritidshemmet, eller att använda fritidshemmets lärmiljö för att stärka elevens sociala färdigheter och andra förmågor som de behöver i skolans miljö. I förlängningen kan det leda till att elever får sämre förutsättningar att nå målen för utbildningen. Genom ett medvetet arbetssätt som utgår ifrån elevers hela dag får elever fler tillfällen och ytterligare strategier att befästa och visa sin kunskap på under hela dagen i skolan och fritidshem.

Fritidshemmet kan hamna i skuggan om elevens hela dag inte är utgångspunkten i stödarbetet

Det ligger inom rektorns ansvar för skolans inre organisation att skapa förutsättningar för all personal som arbetar runt en elevgrupp att samarbeta med målet att möta elevers behov och möjlighet till utveckling för ögonen. I flera av de granskade skolorna har personalgrupperna olika förutsättningar i stödarbetet. Det är särskilt fritidshemmet som hamnar i skymundan i stödarbetet och personalen som arbetar där som inte har samma förutsättningar att delta i arbetet. Ibland saknas strukturerade samverkansmöjligheter där personal från fritidshem delar sina erfarenheter av vad som fungerar och inte fungerar i stödarbetet. I andra fall så utgår samarbetet i stödarbetet i första hand utifrån elevers behov i skolan och frågor om stöd i fritidshemmet berörs sällan. Då forum för samverkan där alla kompetenser ingår saknas utgår stödarbetet inte ifrån olika perspektiv. Då begränsas också möjligheter till synergier i arbetet.

Även skolans och fritidshemmets möjligheter att samarbeta med elevhälsan skiljer sig åt. På flera skolor har elevhälsans stödjande uppdrag tydligt fokus på undervisningen i skolan, och fritidshemmet hamnar i skuggan. I vissa fall har elevhälsan, och i synnerhet specialpedagogisk kompetens, inte alls fått ett tydligt uppdrag från rektorn att samverka med personalen i fritidshem eller stödpersonal, såsom elevassistenter och resurspersoner, i stödarbetet. Det innebär att dessa personalgrupper ofta själva behöver ta initiativ för att få del av elevhälsans kompetens, vilket kan vara svårt då det

många gånger finns få kontaktytor och elevhälsoresursen är begränsad. Konsekvensen kan då bli att elevhälsans kompetens inte når samtlig personal, och att stödarbetet därför inte fullt ut utgår ifrån den kunskap som elevhälsan besitter. Har elevhälsan en övergripande roll i arbetet i skola och fritidshem kan de bidra till att ta ett helhetsgrepp om elevers stödbehov, och se till de möjligheter som finns att utveckla tillgänglighet och stöd i de olika lärmiljöer eleverna möter under hela sin dag i skola och fritidshem.

Personal som är med eleverna under hela dagen tillskrivs ansvaret för heldagsperspektivet i stödarbetet, men ofta utan stödjande arbetssätt

Ett av granskningens tydligaste resultat är att personalen som arbetar med eleverna under hela dagen, exempelvis stödpersonal, elevassistenter eller resurspedagoger, ofta får en väsentlig roll i arbetet att ge elever stöd under hela dagen. Denna personal har en viktig roll i att bidra till elevers lärande och stöttar elever både i undervisningen, mellan lektioner och på fritidshemmet. De tillskrivs således ansvaret för att upprätthålla ett heldagsperspektiv i stödarbetet för elever i behov av stöd hela dagen, men ofta utan att rektorn har skapat ett medvetet eller stödjande arbetssätt för detta. När rektorn inte skapar stödjande strukturer för arbetet finns en risk att den personal som är med eleverna hela dagen går miste om information och kunskap om stödarbetet. Det kan gälla information om varför stödinsatser är utformade på ett visst sätt och hur de ska genomföras och hur stöd kan överföras och utformas i olika lärmiljöer. Att det finns personal som stödjer eleverna under hela dagen i skola och fritidshem är således inte en garanti för hög kvalitet i arbetet.

Den personal som är med eleverna under hela dagen tillbringar mycket tid med eleverna och har ofta insyn i både skolan och fritidshemmet och hur elevers behov tar sig uttryck i de olika verksamheterna. Det kan exempelvis handla om iakttagelser från sociala situationer på raster som kan komma till nytta för stödarbetet i skolan på olika sätt, såsom placering i klassrummet eller hur elevens arbete i grupp kan fungera bättre. Även elevers synpunkter på det som fungerar och inte fungerar i stödarbetet är viktig att ta om hand i stödarbetet. Genom personalens närhet till eleverna under hela dagen i skola och fritidshem kan elevers perspektiv på olika frågor fångas, i syfte att åstadkomma ett stödarbete där eleven själv har möjlighet att påverka genom att ge sin syn på det stöd som ges. När sådana perspektiv inte tas tillvara tappar skolorna viktig kunskap om eleverna som finns hos denna personalgrupp.

Vidare är det är bekymmersamt att denna personal, som i praktiken många gånger ansvarar för att ge elever med de största behoven stöd hela dagen, ofta inte är utbildade för arbete inom skola och fritidshem. De skulle gynnas av arbetssätt som ger utrymme för handledning och kompetensutveckling i samband med stödarbetet eftersom de många gånger står utanför den samverkan som finns. Det är därför viktigt att rektorn även har denna

personalgrupp i åtanke när det kommer till samverkan och kompetensutveckling i samband med stödarbetet.

Referenser

- Ackesjö, H. (2022). IFOUS 2022:4 – *Vetenskaplig slutrapport från FoU-programmet Fritidshemmets pedagogiska uppdrag, rektors pedagogiska ledarskap i fritidshemmet*.
- Barow, T. m.fl. (2021). *In between special needs teachers and students: paraprofessionals work in self-contained classrooms for students with intellectual disabilities in Sweden. Publikation?*
- Giota, J. (2013). *Individualiserad undervisning i skolan – en forskningsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 3:2013. Stockholm: Vetenskapsrådet: <https://publikationer.vr.se/produkt/individualiserad-undervisning-i-skolan-enforskningsoversikt/>
- Giota, J. m.fl. (2022). *School achievement and changes in inclusive vs exclusive support over 50 years in Sweden regarding students with intellectual disabilities and special educational needs*. Scandinavian Journal of Educational Research. Routledge.
- Karlsudd, P. (2022). *Inkluderande fritidshemspedagogik*. FOU skriftserie nr 14, SPSM.
- Lago, L., Elvstrand, H. (2020). "Vi har väldigt lite tid för varandra här": *Temporala och spatiala förutsättningar för samverkan mellan grundskola, förskoleklass och fritidshem*. Utbildning & Lärande, 14(1), 121–138.
- Lago, L. m.fl. (2022). *Ett gemensamt fokus: Att bygga kulturer för samverkan mellan förskoleklass, fritidshem och grundskola*. Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis, vol. 16, s. 22–40.
- Lindqvist, H., Östergren, R. Holme, L. (2021). *Elevassistenter i skolan – en forskningsöversikt*. Pedagogisk forskning i Sverige, vol. 25, no 2–3 (2020). ISSN 1401-6788.
- Ludvigsson, A., Falkner, C. (2019). *Fritidshem – ett gränsland i utbildningslandskapet: Lärare i fritidshems institutionella identitet*. Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk, 5, 13–26. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.118>.
- Proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.
- Skolverket (2022a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22*. Skolverket.
- Skolverket (2022b). *Läroplan för anpassad grundskola. Lgra22*. Skolverket.
- Skolverket (2022c). *Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Lsam22*. Skolverket.
- Skolverket (2022d). *Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Skolverket.

Skolverket (2019). *Elevers delaktighet: Vad är det och varför är det viktigt?*

Skolverket- Fritidshemmet i de olika skolformerna,
<https://www.skolverket.se/undervisning/fritidshemmet/loroplan-for-fritidshemmet/fritidshemmet-i-de-olika-skolformerna>.

Skolinspektionen (2016). *Skolans arbete med extra anpassningar – Kvalitetsgranskningsrapport*, Diarienummer: 2015:2217.

Skolinspektionen (2022). *Skolinspektionens årsrapport 2021. Påfrestningar riktar ljuset mot huvudmannens ansvarstagande*.

Skolinspektionen (2023). *Skolinspektionens årsrapport 2022. Erfarenheter från inspektion*.

SPSM (2019). *Skolchefers syn på möjligheter till likvärdig utbildning- Sammanfattning av dokumentation från skolcheferdialoger 2019*.

Statens offentliga utredningar (2016). *Samordning, ansvar och kommunikation – vägen till ökad kvalitet i utbildningen för elever med vissa funktionsnedsättningar*. SOU 2016:46.

Statens offentliga utredningar (2021). *Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven. Aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*. SOU 2021:11.

Statens offentliga utredningar (2022). *Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid*. SOU 2022:16.

Sveriges kommuner och regioners kommungruppsindelning (2023).

www.skr.se:

<https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/kommungruppsindelning2023.67834.html>.

Wernholm, M. (2022). *Fritidshemslärares erfarenheter av extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmet*. FOU skriftserie nr 15, SPSM.

Bilagor

Bilaga 1 Skolinspektionens kvalitetskriterier

Här redovisas de kvalitetskriterier för hög kvalitet som de granskade skolorna har bedömts mot.

Frågeställning 1: I vilken utsträckning har skolan och fritidshemmet arbetsätt för att kunna ge eleverna extra anpassningar och särskilt stöd i utbildningen i dess helhet?

Kvalitetskriterium 1.1 Heldagsperspektiv i stödarbetet

Verksamheten planeras och genomförs utifrån en helhetssyn och kännedom om elevernas behov av stöd under hela dagen i skolan och i fritidshemmet. Lärarnas och den övriga skolpersonalens tidigare erfarenheter av vad som har fungerat bra i ett heldagsperspektiv tas till vara i stödarbetet. Elevernas perspektiv på vad som behövs och vad som har fungerat bra i stödet under elevens hela dag i skolan och fritidshemmet tas tillvara i stödarbetet. Den kollegiala dialogen mellan lärarna och den övriga skolpersonalen bidrar fortlöpande med olika perspektiv i stödarbetet.

Kvalitetskriterium 1.2 Planerade övergångar för ökad kontinuitet

Det finns ett systematiskt arbetsätt i stödarbetet för att underlätta övergångarna mellan skolan och fritidshemmet där lärarna och den övriga skolpersonalen arbetar tillsammans för att kunna möta elevernas behov av stöd utifrån ett heldagsperspektiv. Lärarna och övrig skolpersonal har god kännedom om båda verksamheterna och använder den för att skapa bra övergångar mellan skolan och fritidshemmet.

Frågeställning 2: I vilken utsträckning leder och styr rektorn arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd i skolan och i fritidshemmet utifrån att eleverna ska ges stöd i utbildningen som helhet?

Kvalitetskriterium 2.1 Ledning och organisation

Rektorn har, genom att förmedla och förankra ett tydligt arbets- och förhållningssätt, ett tydligt arbete för att stödarbetet ska utgå från ett heldagsperspektiv. Rektorn organiserar verksamheten så att stödarbetet kan följas upp utifrån ett heldagsperspektiv. Rektorn för en dialog med lärarna och övrig skolpersonal om hur stödarbetet kan förbättras utifrån ett heldagsperspektiv. Rektorn arbetar för att roller och ansvar, kopplat till stödarbetet på skolan och i fritidshemmet, är kända och förankrade hos lärarna och övrig skolpersonal.

Kvalitetskriterium 2.2 Förutsättningar för samarbete utifrån ett heldagsperspektiv

Rektorn skapar goda förutsättningar för lärarna och övrig skolpersonal att samarbeta och utbyta erfarenheter utifrån ett tydligt fokus på att tillgodose elevernas behov av stöd under hela dagen i skolan och i fritidshemmet. Rektorn skapar förutsättningar för ömsesidighet och jämbördighet i samarbetet mellan de olika lärarna och den övriga skolpersonalen där elevens stöd under hela dagen står i fokus.

Kvalitetskriterium 2.3 Kunskap och kompetens

Rektorn skapar sig regelbundet, och i dialog med lärarna och övrig skolpersonal, en bild av behoven av kunskap och kompetensutveckling i syfte att stärka stödarbetet utifrån ett heldagsperspektiv. Utifrån behovsanalysen genomför rektorn insatser för att stärka lärarnas och den övriga skolpersonalens kompetens i att ge eleverna stöd utifrån ett heldagsperspektiv. Rektorn uppmuntrar till och möjliggör för lärarna och övrig skolpersonal att lära nytt och medverka vid kompetenshöjande insatser i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd.

Bilaga 2 Metod och urval

Skolinspektionen genomförde granskningen under hösten 2023 och våren 2024. Nedan beskrivs hur urvalet av skolenheterna gjordes, liksom hur granskningen genomfördes.

Urval

Urvalet består av 30 skolenheter inom tre skolformer – 15 anpassade grundskolor med fritidshem, 14 grundskolor med fritidshem och en sameskola med fritidshem. I urvalets första steg har Skolinspektionens urvalsprinciper tillämpats. Det innebär bland annat att skolenheter där inspektion redan pågår eller där inspektion har genomförts under det senaste året har exkluderats. Även skolenheter som deltar i, eller inom ett år före urvalsdragningen har avslutat sin medverkan i, Skolverkets satsning Samverkan för bästa skola har exkluderats.

För skolenheterna som ingår i urvalet för grundskola och anpassad grundskola eftersträvades också en variation avseende huvudmannatyp (kommunal och enskild) och kommungrupp enligt SKR:s indelning.²⁹ För att ingå i urvalet har skolenheterna behövt uppfylla kriterierna att de bedriver undervisning i årskurserna 1–3 och i de skolformer det är aktuellt även förskoleklass samt ha minst fem elever. De anpassade skolenheterna kontaktades för att säkerställa att de hade minst fem elever. Eftersom det inte finns några register över vilka skolenheter som har fritidshem kontaktades skolenheterna för att säkerställa att de även omfattade fritidshem samt att det var minst två elever i lågstadiet varav minst en även gick i fritidshemmet. Eftersom granskningen handlar om arbetssätt och organisation och inte om stödarbete på individnivå blir inte antalet elever avgörande för granskningens genomförande.

Bedömning av kvalitet utifrån kriterier

Skolinspektionens bedömningar i granskningen har gjorts utifrån kvalitetskriterier för det granskade området. Dessa kriterier är framtagna av Skolinspektionen och specifika för granskningen. Kriterierna baseras på en uttolkning av nationella mål, författningar och riktlinjer samt den forskning som ligger till grund för granskningens problembild.

För varje granskad skolenhet har Skolinspektionen fattat ett beslut där bedömningar har redovisats. Bedömningarna har gjorts i relation till framtagna kvalitetskriterier i en tregradig skala. I besluten har även de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat redovisats. I denna rapport redovisas en samlad analys av bedömningarna och underlaget från samtliga granskade skolenheter.

Skolinspektionens kriterier för hög kvalitet av det granskade området redovisas i bilaga 1.

---

²⁹ Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2023.

Empiri och insamlingsmetod

Granskningens underlag för bedömning har inhämtats genom intervjuer vid besöket på skolenheten samt dokumentstudier. Allt underlag har kommunicerats med huvudmannen som har haft möjlighet att lämna synpunkter på underlaget innan beslut har fattats.

Dokumentstudier

Inför besöken har Skolinspektionen begärt in information om de granskade skolenheterna. Informationen rör bland annat antal lärare i skola och lärare i fritidshem, antal annan personal i fritidshem, antal stödpersonal, antal elever i skola och fritidshem samt antal elever som har extra anpassningar och särskilt stöd under skol- respektive fritidshemstid. Rektorn har också besvarat frågor om skolenhetens organisation, främst med fokus på stödarbetet. Skolinspektionen har även begärt in befintlig dokumentation som rör arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd ur ett heldagsperspektiv. Exempel på sådant material är uppdragsbeskrivningar, delar av skolenheternas systematiska kvalitetsarbete, gemensamma planeringar för skola och fritidshem, rutiner för övergångar mellan skola och fritidshem och mallar för dokument där elevernas stödbehov beskrivs. De skriftliga svaren och de inkomna dokumenten har använts som underlag för bedömning och som ett underlag för att planera och genomföra besöket och de olika intervjuerna.

Intervjuer

Skolinspektionens skolbesök genomfördes mellan september 2023 och februari 2024. Sammantaget har vi i granskningen intervjuat:

- 94 lärare som undervisar i förskoleklass och lågstadiet
- 142 lärare i fritidshem och annan personal i fritidshem och stödpersonal
- 77 personal i elevhälsan
- 30 rektorer och i förekommande fall biträdande rektorer.

Intervjugrupperna har anpassats och satts samman utifrån skolenheternas organisation. De flesta intervjuer gjordes på plats på skolenheterna och några genomfördes digitalt. Innan intervjuerna ombads skolenheterna att skicka in uppgifter och dokumentation som kunde ge utredarna information om hur de arbetar för att ge elever stöd under hela dagen i skola och fritidshem. Inga elever eller vårdnadshavare har intervjuats i granskningen. Däremot så har frågor ställts om hur skolorna tar till vara elevernas erfarenheter och synpunkter på vad som fungerar eller inte fungerar i stödarbetet i samtliga intervjuer med lärare och övrig personal i skola och fritidshem, elevhälsan och rektorer.

Vid intervjuerna har Skolinspektionens utredare utgått från ett gemensamt intervjustöd, men frågornas formulering och ordning liksom vilka följdfrågor som ställts har varierat mellan intervjuerna.

Analysmetod

Analysen av granskningens iakttagelser utgår från granskningens problembild, som är baserad på forskning och tidigare granskningar på området. Antalet verksamheter och urval är valda för att ge möjlighet att lyfta en bredd av exempel och identifiera eventuella mönster.

I urvalet ingår tre olika skolformer: grundskolor med fritidshem, anpassade grundskolor med fritidshem och en sameskola med fritidshem. Redovisningen av de samlade resultaten redovisas löpande för samtliga skolformer. Likheter och skillnader mellan skolformerna lyfts där det är relevant.

Vissa bedömningar har kvantifierats för att visa återkommande företeelser i de granskade verksamheterna. De kvantifierade iakttagelserna ger inte en nationell lägesbeskrivning, men den övergripande bilden kan ändå vara relevant för andra verksamheter än dem som har granskats.

Med hänsyn till granskningens kontext kan iakttagelserna användas som grund för analys av andra verksamheter. Därmed ska Skolinspektionens tematiska kvalitetsgranskningar kunna användas som underlag för det lokala utvecklingsarbetet av landets samtliga skolor, verksamheter eller huvudmän.

I den övergripande analysen har iakttagelser från de underlag som samlats in och bedömningar i Skolinspektionens verksamhetsbeslut sammanställts.

Bilaga 3 Granskade skolenheter

Huvudman	Anpassade skolenheter	Lägeskommun
Arboga kommun	Anpassad grundskola	Arboga
Dibber Capella Skola AB	Dibber Capella anpassad grundskola	Täby
Enköpings kommun	Enöglaskolans anpassade grundskola	Enköping
Göteborgs kommun	Hammarkullsskolans anpassade grundskola	Göteborg
Huddinge kommun	Utsäljeskolan	Huddinge
Leksands kommun	Anpassad grundskola	Leksand
Linköpings kommun	Vallastadens anpassade grundskola	Linköping
Markaryds kommun	Anpassad grundskola Strömsnäsbruk	Markaryd
Sjöbo kommun	Anpassad grundskola	Sjöbo
Stockholms kommun	Oxhagsskolan	Stockholm
Sundbyberg kommun	Risöskolan	Sundbyberg
Tibro kommun	Baggeboskolans anpassade grundskola	Tibro
Trelleborgs kommun	Sjöviksskolans anpassade grundskola	Trelleborg
Uddevalla kommun	Källdal anpassad grundskola	Uddevalla
Vårgårda kommun	Anpassad grundskola	Vårgårda
Huvudman	Grundskolenheter	Lägeskommun
Emmaboda kommun	Långasjö skola	Emmaboda
Göteborgs kommun	Björlandaskolan F-6	Göteborg
Helsingborgs kommun	S:t Jörgens skola	Helsingborg
Kalix kommun	Innanbäckens skola	Kalix
Lerums kommun	Stenkulan F-3	Lerum
Luleå kommun	Borgmästarskolan	Luleå
Lär i Värmdö AB	Skolan LÄR	Värmdö
Nacka kommun	Sickla skola	Nacka
Sollefteå kommun	Rödsta skola	Sollefteå
Stiftelsen Backatorpsskolan	Backatorpsskolan	Göteborg
Stockholms kommun	Fagersjöskolan	Stockholm
Stockholms kommun	Ålstensskolan	Stockholm
Storfors kommun	Kroppaskolan	Storfors
Örnsköldsviks kommun	Idbynskolan	Örnsköldsvik
Huvudman	Sameskolenhet	Lägeskommun
Sameskolstyrelsen	Sameskolan Váhtjer	Gällivare

Bilaga 4 Referenspersoner

Helene Elvstrand, biträdande professor i pedagogiskt arbete med inriktning fritidshem, Linköpings universitet.

Daniel Östlund, biträdande professor i pedagogik med inriktning specialpedagogik, Högskolan i Kristianstad.

Suzanne Pettersson och Annika Jansson, rådgivare, SPSM.

Magnus Söderman och Marie Westerlund, undervisningsråd, Skolverket.

Bilaga 5 Aktuella bestämmelser

Skollagen anger att alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller, ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.³⁰ Om det befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning som minst ska uppfyllas ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt. Detta gäller elever i samtliga skolformer och fritidshemmet.³¹ Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska utredas om eleven trots extra anpassningar riskerar att inte uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppnås eller om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. Om utredningen visar att en elev är i behov av särskilt stöd ska hen ges sådant stöd. Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i sin helhet.³² Bestämmelserna om särskilt stöd gäller bland annat förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, sameskola och fritidshem.³³

Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen i fritidshemmet ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov.³⁴ En elev kan behöva stöd i fritidshemmet för att förebygga svårigheter att uppnå skolans mål varför bestämmelserna om särskilt stöd gäller också fritidshemmet.³⁵

Det finns inga kriterier för bedömning av elevens kunskaper i fritidshemmet utan verksamheten ska ge eleverna möjlighet att utveckla förmågor i del 4 i läroplanen för grundskola samt för förskoleklassen och fritidshemmet.³⁶ Del 4 i nämnda läroplan gäller även för anpassad grundskola.³⁷ Fritidshemmet ska följa de övergripande mål och riktlinjer som framgår i del 1 och 2 i läroplanen för de obligatoriska skolformerna. Fritidshemmets del 4 i läroplanen kompletterar del 1 och 2 i läroplanen

---

³⁰ 3 kap. 2§ skollagen.

³¹ 3 kap. 5 § skollagen.

³² 3 kap. 7 § skollagen.

³³ 3 kap. 6 § skollagen.

³⁴ 14 kap. 2 § skollagen.

³⁵ Proposition 2009/10:165 s. 287.

³⁶ Skolverket (2022a) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), Skolverket (2022c) Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lsam22).

³⁷ Skolverket (2022a) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22). Se även [Fritidshemmet i de olika skolformerna - Skolverket](#)

genom att förtydliga syftet med och det centrala innehållet i undervisningen.

Rektorn ansvarar för skolans arbete med extra anpassningar och särskilt stöd. Rektorn har också ett särskilt ansvar för att utveckla samarbetsformer mellan skolan och fritidshemmet för att stödja varje elevs mångsidiga utveckling och lärande.³⁸

---

³⁸Skolverket (2022b) Läroplan för anpassade grundskolan (Lgra22), Skolverket (2022a) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), och Skolverket (2022c) Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lsam22) 2.8 Rektorns ansvar.